

NEKA VAŽNIJA PODRUČJA DJELOVANJA DUHA BOŽJEGA U BIBLIJI

MARJAN VUGDELIJA

Franjevačka teologija

Makarska

UDK 22.017 (231.3)

Visoko stručni rad

U radu se analiziraju važnija područja djelovanja Duha Svetoga u Bibliji, stvaranje, izlazak, sklapanje saveza, suci, proroci, babilonsko sužanjstvo. Posebno su istaknuta glavna obilježja djelovanja Duha Božjega: stvaralačka sila, životvorac, obnoviteljska naga, Paraklet, osloboditeljska i ujedinjujuća sila Božja. Posebni je odsjek posvećen djelovanju Duha Božjega u kriznim situacijama s naglaskom na poruku Ezekijelove slike o oživljavanju suhih kostiju.

1. UVODNE MISLI

Polazeći od svjedočanstava Staroga zavjeta, jasno je da je Duh Božji nazočan i djelatan već u ekonomiji spasenja Staroga saveza. Naime, starozavjetni pisci mnogo govore o Duhu Jahvinu, svuda vide njegovo djelovanje, osjećaju njegov dah, dodir njegove ruke. Prisutan je u prirodi, u vođama naroda, u prorocima, u svim povijesnim događajima. On je izvor života i svega novoga, počelo svetosti. U jednu riječ, "Duh Gospodnji (*pneûma Kiríou*) ispunja svemir" (Mudr 1,7), "njegov besmrtni Duh je u svemu" (Mudr 12,1: *tò gàr afthartón sou pneûma estin en pâsin*).¹ Svuda se osjeća Božji dah. Kao da Bog sam u svim stvarima diše po svojem Duhu. Već na razini Staroga zavjeta taj Duh biva izliven na čitav narod, poput kiše koja vraća život žednoj zemlji (Iz 32,15; 44,3; Ez 36,25), poput životnog daha koji oživljuje suhe kosti (Ez 37,1-14). Zbog svega

¹ Ta potonja tvrdnja služi kao obrazloženje za Božju milosrdnost i popustljivost: on šteti sve, jer sve je njegovo, i njegov je besmrtni duh u svemu. *Pneuma* se tu pobliže određuje pridjevom *afthartón* (besmrtnan), pojmom helenističkog podrijetla koji naglašava trajnost i neraspadljivost te životne sile. To vrijedi za sva živa bića, ne samo za ljude (usp. Ps 104 i Job 34,14). Ta Božja nerazrušiva životna sila je u svim živim bićima, da bi ona uopće mogla postojati kao živa bića. Ako se ona povuče, ta bića se gase.

M
—
tc
kl
sv

ek
ak
na
sv:
me
ob
čit:
išč
mc
mi:
voc
kur
tije
u v
36,
što

pom
će l
vrije
32,1
spor
36,2
Duh
naro
svoj
Božj

2 I J
poi
Bo
pre
nas
poc
kac
Bož
Zak
Ped

toga dar Duha Božjega bio je na velikoj cijeni kod starozavjetnika. Već Mojsije kliče: "Oh kad bi sav narod Jahvin postao prorok! Kad bi Jahve nad njih izlio svoga duha (*ruah*)!" (Br 11,29).

1.1. Duh Božji djelatatan u Starom i Novom zavjetu

Unatoč toj svijesti o prisutnosti i djelatnosti duha Božjega već u staroj ekonomiji spasenja, starozavjetni pisci ipak naglašavaju da će prisutnost i aktivnost Duha Svetoga karakterizirati posebno Novi savez. Joel, prorok Duhova, najavljuje da će s dolaskom posljednjih vremena Bog "izliti Duha svoga (*ruhi*) na svako tijelo, i proricat će vaši sinovi i kćeri" (Jl 3,1-5). Prema mnogim mesijanskim obećanjima Duh Gospodnji će, u ta posljednja vremena, ljudima obnoviti srce urezujući u njih novi zakon. To posebno ističe Ezekiel u koga čitamo i ovo: "I ja ću im dati novo srce i nov ću duh (*ruah*) udahnuti u njih: iščupat ću iz njih njihovo kameno srce i stavit ću u njih srce od mesa, da hode po mojim naredbama i da čuvaju i vrše sve moje zakone" (Ez 11,19 sl.). Tu istu misao naš prorok na drugom mjestu izražava ovim riječima: "Poškropit ću vas vodom čistom da se očistite. Očistit ću vas od svih vaših nečistoća i od svih kumira vaših. Dat ću vam novo srce, nov duh udahnut ću u vas! Izvadit ću iz tijela vašega srce kameno i dat ću vam srce od mesa. Duh svoj (*ruhi*) udahnut ću u vas da hodite po mojim zakonima i da čuvate i vršite moje naredbe ..." (Ez 36,25-27). Po Ezekielu, dakle, Novi savez će obilježavati novo srce i novi duh, što će biti plod udahnjivanja Duha Božjega.²

Prema tim starozavjetnim proročanstvima Duh Gospodnji će skupiti i pomiriti raspršene i podijeljene narode; on će preobraziti prvotno stvorenje, gdje će Bog stanovati s ljudima u miru. Dakle, to izlivanje Duha u mesijansko vrijeme bit će kao novo stvaranje, nastup prava i pravde u obnovljenoj zemlji (Iz 32,16), nastup prijemljivosti za Božji glas u preobraženim srcima, omogućavanje spontane vjernosti njegovoj riječi (Iz 59,21; Ps 143,10) i njegovu Savezu (Ez 36,27), osjećaja za usrdnu molitvu (Zah 12,10) i hvalu (Ps 51,17). Preporođen Duhom, Božji narod će prepoznati svoga Boga, a Bog će se nastaniti sa svojim narodom, postat će S-nama-Bog: "I nikad više neću kriti lica od njih, jer ću duh svoj (*ruhi*) izliti na dom Izraelov" (Ez 39,29). Kratko rečeno, izlivanje Duha Božjega na ljude u posljednja vremena, bit će početak novoga svijeta.

² I Jeremija, govoreći o sklapanju Novoga saveza (Jr 31,31-34), najavljuje preobrazbu srca i pounutrašnjenje Zakona: "Zakon ću svoj staviti u dušu njihovu i upisati ga u njihovo srce. I bit ću Bog njihov, a oni narod moj." Iako se tu Duh izrijeком ne spominje, u skladu s drugim proročanstvima o sklapanju Novoga saveza daje se zaključiti da će ta preobrazba biti plod nastanjenja Duha Božjega u čovjekovoj nutrini. - Zanimljivo je u ovom kontekstu spomenuti podudarnost između Pedesetnice i Duhova. Židovi Isusova vremena slavili su blagdan Pedesetnice kao spomen na dar Zakona na Sinaju. Prema njihovoj predaji, pedeset dana nakon izlaska iz Egipta Bog se objavljuje Mojsiju i daje mu Dekalog. Nije slučajno da se silazak Duha Svetoga, tog novog Zakona Novoga saveza, koji nije ispisan na kamenim pločama nego u nutrini srca, događa baš na Pedesetnicu.

Upravo jer će očekivani Mesija biti uvođitelj i uspostavitelj novoga svijeta, o kome je gore bilo riječi, za njega se vjeruje da će biti povlašteni nositelj Duha. O njemu Izaija najavljuje: "Na njemu će Duh Gospodnji (*ruah Jahve*) počivat, Duh umnosti i mudrosti, Duh savjeta i jakosti, Duh znanja i straha Gospodnjega" (Iz 11,1-2). Obdaren tim darom Duha, "on će pravicom opasati bedra, a vjernošću bokove" (Iz 11,2). Dakle, ti darovi će otvoriti razdoblje pravde i mira, sreće i svetosti (Iz 11,9). Očito je da Izaija inzistira na tom vidu. Po njemu, Bog će na tog Izabranika ili Slugu (*ebed*) izliti svoga Duha (*ruhi*) s ciljem "da donosi pravo narodima" (Iz 42,1). U toj izjavi susrećemo dva važna termina: *ruah* i *mišpat* (istina, red, pravo). Ta potonja riječ označuje novo uređenje svijeta koje se uspostavlja djelatnošću Sluge Jahvina. Bez obzira koga Sluga tu označuje,³ jedno je jasno: njegovo poslanje ovisi o daru Božjega Duha, koji ga osposobljava da uspostavi pravedan i novi svjetski red, što se u Iz 40,13 označuje kao "plan Jahvin". Ebed je tu kao produžena ruka Jahvina, poticana i snažena njegovim Duhom.⁴

Sve to još jednom snažno dolazi do izražaja u znamenitom Izaijinu tekstu gdje čitamo: "Duh Gospodnji (*ruah Adonaj*) na meni je, jer me Gospodin pomaza, posla me blagovjesnikom biti siromasima, iscijeliti srca slomljena; zarobljenima proglasiti slobodu, sužnjima oslobođenje; proglasiti godinu milosti Gospodnje i dan odmazde Boga našega; utješiti sve ožalošćene, razveseliti žalosne na Sionu i dati im vjenac umjesto pepela; ulje radosti mjesto ruha žalosti, pjesmu zahvalnicu mjesto duha očaja" (Iz 61,1-3). Novost tog teksta je što podrobnije naznačuje osloboditeljske i spasiteljske aktivnosti tog lika koji je posvema pomazan Duhom Božjim. Pročitavši jedne subote u nazaretskoj sinagogi taj tekst, Isus ga je izrijeком primijenio na svoju osobu, rekavši: "Danas se ispunilo ovo Pismo što vam još odzvanja u ušima" (Lk 4,21). Dakle, njega je Otac pomazao Duhom Svetim za spasiteljsku službu. Ukratko, otvorena nebesa, Bog koji silazi na svijet, Bog u čovjeku,⁵ novi svijet i novi čovjek: to će upravo biti djelo Duha Svetoga!

I doista, prema svjedočanstvima Novoga zavjeta povijest Kristova⁶ intimno je i nerazdruživo povezana s onom Duha Svetoga. Ovaj potonji je bio na djelu već pri Isusovu začecu (Mt 1,20; Lk 1,35);⁷ prigodom Isusova krštenja Duh

³ Diskusija o tome nije sigurno još završila. Neki u Sluzi vide budućeg Mesiju, drugi samoga proroka, treći opet izraelski narod ili svo troje zajedno (usp. za sve: H. HAAG, *Der Gottesknecht bei Deuteronesaja*, Darmstadt 1985).

⁴ Usp. H. SCHÜNGEL-STREAMANN, *Rûah bewegt die Welt* (Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH), Stuttgart 1992, 87.

⁵ Ako se Bog u Isusu Kristu očitovao kao "Bog za čovjeka", onda se u Duhu Svetom očituje kao "Bog u čovjeku".

⁶ Krist ima isto značenje kao i Mesija: jedno i drugo znači "Pomazanik".

⁷ Anđeo u snu veli Josipu: "... nemoj se bojati kući dovesti ženu svoju Mariju jer je ono, što je ona začela, od Duha Svetoga" (Mt 1,20). Već prije Matej konstatira: "Ali prije nego se zajedno nastaniše, pokaza se da je začela po Duhu Svetom" (Mt 1,18). To preuzimaju i naglašavaju i Apostolsko i Nicejsko vjerovanje kad formuliraju: "Začet po Duhu Svetom" i "utjelovio se po Duhu Svetom".

M.
—
Bo
u j
na
Sa
"za
Du
po.
bes
pri.
On
mrt
8,1
neg
pris
tako
djel
zaje

(Kri
mog
Svet
posr
ćemo
i noš
"zen
Duha
Duh
Crkv
organi
život

pneur.
lako

To je
Sine
svije
To K
Kris
Pent
iz 19
10 Četv

Božji silazi i spušta se na njega (Mt 3,16; Mk 1,10; Lk 3,32). Isti Duh ga odvodi u pustinju da bude kušan (Mt 4,1; Mk 1,12; Lk 4,2). Snagom Duha Božjega Isus naviješta novi svijet kraljevstva Božjega i oslobađa ljude od Zloga (Mt 12,28). Samo jer ga "Bog pomaza Duhom Svetim," Isus iz Nazareta je mogao proći "zemljom čineći dobro" (Dj 10,38). Dakle, on je svako svoje djelo izveo snagom Duha Svetoga, a osobito žrtvu samoga sebe. To potonje posebno naglašava pisac poslanice Hebrejima kad kaže: "Koji po Duhu vječnom samoga sebe besprijeekorna prinese Bogu" (Heb 9,14).⁸ I djelo Kristova uskrsnuća izrijeckom se pripisuje Duhu Svetom. U Pavla, velikog teologa Duha, čitamo: "Ako li Duh Onoga koji uskrisi Isusa od mrtvih prebiva u vama, Onaj koji uskrisi Krista od mrtvih, oživiti će i smrtna tijela vaša po Duhu svome koji prebiva u vama" (Rim 8,11). Ne samo da je Bog posredstvom Duha Životvorca uskrisio Isusa od mrtvih, nego je uskrsli Krist u Duhu i sada prisutan među nama. Duh Sveti svojom prisutnošću i djelatnošću u Crkvi aktualizira djelo Kristovo i omogućuje nam tako udioništvo na njegovu djelu spasenja. Bez poslanja Duha Svetoga Kristovo djelo bi za nas ostalo mrtvo. To je razlog zašto uskrsli Krist šalje Duha na svoju zajednicu.⁹

Glavna je, dakle, zadaća Duha Svetoga "da on u svijetu djelo njegovo (Kristovo, m. op.) dovrši i izvrši svako posvećenje".¹⁰ Novi život i nove mogućnosti, koje su se pokazale u životu Isusa iz Nazareta, a bile su plod Duha Svetoga u njegovu životu, mogu se proslijediti na njegovim sljedbenicima samo posredstvom tog istog Duha. Dakle, samo kao nadarbenici Duha Svetoga, moći ćemo biti širitelji i svjedoci novoga svijeta koji je započeo u Isusu Kristu. Prožeti i nošeni Duhom uskrslog Krista, i mi ćemo poput Isusa biti sposobni proći ovom "zemljom čineći dobro" (Dj 10,38). Sve to pokazuje da prisutnost i djelovanje Duha Svetoga imaju bitno određivati život kršćanskih vjernika u periodu od Duhova do drugoga Isusova dolaska u slavi. Bez njega i njegova djelovanja Crkva ostaje beživotna, ostaje skelet bez duše, pa makar i imala savršenu organizaciju! Stoga, više od svih vanjskih zakona Duh Sveti treba biti izvor života Crkve i njezinih vjernika. Sve se po njemu začinje i raste.

1.2. Katolička teologija i Duh Sveti

Ako stvari s Duhom Svetim stoje tako kako je gore izneseno, onda bi *pneumatologija* trebala tvoriti središnji traktat kršćanske teologije. Upravo jer je tako shvaćao kršćanstvo, ruski teolog Bulgakov je pravoslavlstvo označio kao

⁸ To jasno dolazi do izražaja i u misnoj molitvi prije pričesti gdje molimo: "Gospodine Isuse-Kriste, Sine Boga živoga, ti si po volji Očevoj, uz sudjelovanje Duha Svetoga, svojom smrću oživio svijet."

⁹ To Kristovo poslanje Duha tijesno je povezano s Kristovom otkupiteljskom smrću (usp. Iv 16,7): Krist šalje Duha života snagom svoje otkupiteljske žrtve na križu /usp. J. MOLTMANN, *Pentecoste e teologia della vita*, u: *Concilium* 3(1996)179. - I enciklika *Dominum et vivificantem* iz 1986. snažno ističe taj duboki vez između Velokoga petka i Duhova.

¹⁰ Četvrta euharistijska molitva.

“religiju Duha Svetoga”.¹¹ Na žalost, to nije bio stav i katoličkih teologa. Sa žaljenjem se mora konstatirati da je katolička teologija kroz stoljeća trpjela i još uvijek “trpi od zaboravi Duha.”¹² Kao školski traktat pneumatologija je u katoličkoj teologiji još uvijek u povojima.

Ovdje se spontano nameće pitanje: Zašto je došlo do tog neopravdanog zaborava Duha, do ugasnuća zanimanja za Duha Svetoga? Vjerojatno je tome razlog sama otajstvenost Duha Božjega. Naime, dok pojmovi Otac i Sin izazivaju predodžbu ljudskoga lika, pojam Duha ostaje nepredodživ na ljudskoj razini. To je slučaj u svim jezicima gdje se taj pojam pojavljuje: hebr. *ruah*, grč. *pneuma*, lat. *spiritus*, hrv. *duh*. Očito je da je taj pojam uzet prema prirodnim pojavama vjetra i daha. U Starom zavjetu riječ *ruah* pojavljuje se bitno u tri značenja: 1. Vjetar; 2. Čovjekov dah, dah života, životno počelo, izvor oduševljenja (usp. Post 7,22); 3. Duh Gospodnji koji sve oživljuje i pokreće, izvor svega života (usp. Ps 33,6). O toj stvarnosti, na svim tim područjima, ne samo da nemamo nikakve predodžbe nego je ni rukom ne možemo dohvatiti, opipati. Nevidljiva je kao dah, neuhvatljiva je kao vjetar. Samim izborom termina za označavanje Duha Svetoga željela se istaknuti njegova otajstvena stvarnost.

U tom pravcu nas vode i velika znamenja Duha: voda, oganj, zrak i vjetar, uz koje se ne vezuju neke jasne i precizne slike. To su elementi bez boje, okusa i mirisa. Oni u prvom redu dočaravaju nabujalost prisutnosti, neodoljivo širenje. To je razlog zašto se Duha Svetoga u Pismu i teologiji naziva jednostavno: Snaga, Moć, Energija, Život. I sam Isus svraća pozornost na otajstvenost Duha Božjega i njegova djelovanja kad kaže: “Vjetar puše gdje hoće. Čuješ mu šum, ali ne znaš ni odakle dolazi ni kamo ide. Tako je sa svakim koji je rođen od Duha” (Iv 3,8). Dakle, “čuje se njegov šum”, njegovo se prolaženje raspoznaje po znakovima koji su često prodorni, ali ne može se znati “ni odakle dolazi ni kamo ide”. Drugim riječima, Duh Sveti izaziva neuobičajene pojave koje “obnavljaju lice zemlje” (Ps 104,30), ali njegova stvarnost i način njegova djelovanja ostaju otajstveni. Osim toga, on uvijek djeluje samo preko nekoga drugoga kojega

¹¹ Navedeno prema: H. JETTER(Hrsg), *Evangelischer Erwachsenen Katechismus* (Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn), 5. neu bearbeitete und ergänzte Auflage, Hannover 1989, 893.

¹² LJ. RUPČIĆ, *Sudbina istine* (K. Krešimir), Zagreb 1994, 70. - O tom nedostatku osjećaja u katoličkih teologa za središnju ulogu pneumatologije u kršćanskoj teologiji svjedoči i Martin Heidegger, jedan od najvećih filozofa dvadesetoga stoljeća. Kad su se on i Erhart Kästner 1950. upoznali u Münchenu, razgovarali su i o teološkim pitanjima. Mora de se taj razgovor dojmio Heideggera, kad ga se sjeća do u detalje još i tri godine poslije toga. U jednom od svojih pisama Kästneru on piše: “Rado bih bio one Münchenske večeri s Vama još više govorio o teologiji Istočne crkve, za koju je Trojstvo bitno određeno od Duha, a ne iz kristologije. Tu - u tom od Duha određenom Trojstvu - vidim ja, ako uopće, skriveni izvor obnove teološke misli; ali današnji teolozi drže, da oni moraju obaviti svoje poslove sa psihoanalizom i sociologijom” /*Brief vom 1. Januar 1954*, u: M. HEIDEGGER-E. KÄSTNER, *Briefwechsel 1953-1974*, Frankfurt a. M. 1986, 22 sl.; usp. također J. SCHABER, *Zur philosophischen Aktualität der augustinischen Trinitätslehre. Martin Heidegger und Augustin*, u: *Münchener Theologische Zeitschrift* 4(1996),401/.

13 Us
55.
14 Us
15 Us
per

obuzima i preobražava.¹³ Upravo jer se o Duhu (*ruah*) u Starom zavjetu ne govori o njegovoj biti nego o njegovim aktivnostima, gotovo je nemoguće dati sustavnu obradu tog pojma.¹⁴ Vjerojatno je ta otajstvenost Duha bila razlogom da se o njemu u katoličkoj teologiji i propovijedi gotovo zaboravilo govoriti.

Srećom, zadnjih nekoliko desetljeća i u katoličkim krugovima stav prema Duhu Svetom ubrzano se mijenja na bolje. Tome je najviše doprinio pentekostalni i karizmatski pokret koji se u krilu Crkve pojavio nakon II. vatikanskog sabora. Predstavnici tog pokreta tvrde postojano da su iskusili s novom snagom Božju stvarnost i prisutnost. Osnovni su elementi i plodovi tog karizmatskog iskustva Duha posebno razotkriće životnosti i važnosti Biblije, sposobnost da mole, da s radošću prakticiraju molitvu i da govore o Bogu na nov i uvjerljiv način. Među te plodove Duha Svetoga u ovo naše vrijeme mnogi uvaženi teolozi ubrajaju i pojavljivanje teologije oslobođenja i feminističke teologije. U stvari, prema gore već spomenutim mesijanskim obećanjima Bog će na zemlji uspostaviti novi svijet ljubavi i pravednosti izlivanjem Duha Svetoga¹⁵.

Nema sumnje da će i ova godina, koja je posvećena Duhu Svetome, u mnogome doprinijeti da dođe do promjene klime na tom području. I doista, danas se svi pozivaju na Duha Svetoga. Zadaća je kršćanskih teologa da pokažu gdje on doista djeluje i koji su učinci njemu vlastiti. To i nije pretežak posao, jer Pismo Staroga i Novoga zavjeta često govori o aktivnostima Duha Božjega u povijesti spasenja. Zadatak je ovoga članka da iznese na vidjelo neka važnija područja djelovanja Duha Svetoga u životu vjernika i Božjega naroda. Govoreći o njegovim aktivnostima, Pismo najčešće prikazuje Duha kao stvaralačku silu Božju, kao Životvorca, kao obnoviteljsku silu svijeta koja čini sve novo, kao "Branitelja" i "Tješitelja", kao oslobodilačku i integracijsku silu Božju, i posebno kao Izbavitelja u kriznim situacijama. Upravo su to točke o kojima ovdje želimo govoriti.

2. OBILJEŽJA DUHA SVETOGA

2.1. Stvaralačka sila Božja: *Spiritus creator*

Na razini Staroga zavjeta Duh Božji se još ne otkriva kao osoba, već kao božanska sila. Tek s napredovanjem vremena *ruah* se sve više osamostaljuje i postaje hipostaziranom pojavom. Taj proces na razini Staroga zavjeta još nije dovršen. Stoga, duh Božji nije jednostavno "Duh Sveti". Tu će doći još jedan

¹³ Usp. M. WELKER, *Lo Spirito di Dio. Teologia dello Spirito Santo* (Queriniana), Brescia 1995, 55.

¹⁴ Usp. H. SCHÜNGEL-STRAUMANN, *Rûah bewegt die Welt*, 35.

¹⁵ Usp. M. WELKER, *Lo Spirito di Dio*, 20 i 24; V. ELIZONDO, *Guarigione e liberazione pentecostale*, u: *Concilium* 3(1996),81.

dugi razvojni proces dok se sve to iskristaliziralo¹⁶. Taj će se proces protegnuti preko Novoga zavjeta u prva stoljeća kršćanske povijesti.

Preko svoga Duha Bog izlazi iz sebe, pojavljuje se u sili i snazi izvodeći različite aktivnosti u svijetu i povijesti spasenja. Ta se božanska snaga očituje u prvom redu kao stvaralačka sila. Ona objavljuje Božju dobrotu, daje život, stvara sve novo. Ta sila preobražava ljudska bića i čini ih sposobnima za izvanredna djela, osposobljava ih da prevladaju krizne situacije kroz koje prolazi Božji narod na svom povijesnom hodu. Tim je akcijama Duha Božjega uvijek svrha učvrstiti narod u njegovu pozivu, učiniti od njega sluge i suradnike Boga Svetoga. Duh dolazi od Boga i usmjeruje prema Bogu. Dakle, to je posvećujući Duh. Duhovan je čovjek onaj koji je u vlasti Duha Božjega, koji je Duhom Božjim ispunjen i zahvaćen, kojega Duh Božji potiče na djelovanje. Ukratko, Duhu Božjem pripada da stvara, oživljuje i posvećuje stvorenje.

Sigurno nije slučajno da prvi spomen Duha Božjega u Bibliji nalazimo u svećeničkom izvješću o stvaranju svijeta. Biblija započinje svima nama dobro poznatim riječima: "U početku stvori (*bara*) Bog nebo i zemlju. Zemlja bijaše pusta i prazna (*tohu vabohu*); tama se prostirala nad bezdanima, i Duh Božji (*ruah elohim*) lebdio je (*merahefet*) nad vodama" (Post 1,1-2). Dakle, u ovoj prvoj velikoj kriznoj situaciji, u kojoj se stvorenje našlo nakon prapočetnog stvaranja, uvodi se u igru Duh Božji. Iz konteksta proizlazi da se on tu pojavljuje kao stvaralačka sila Božja. Preciznije rečeno, njegov je zadatak bio da kaos pretvori u kozmos, da iz te prapočetno stvorene kaotične materije (*tohu vabohu*) izvede u opstojnost i oblikuje čudesni svijet pojedinačnih stvorenja (usp. također Rim 4,17), da u beživotnoj materiji probudi klice najrazličitijih oblika života,¹⁷ da u tu gustu i posvemašnju tamu koja se prostirala nad bezdanima unese svjetlo i toplinu. Dakle, Duh Božji se tu pokazuje kao Stvaratelj, Ureditelj, Životvorac i Donositelj svjetla i topline.¹⁸

Čudno je ipak da se Duh Božji (*ruah elohim*) u daljnjem tijeku teksta Post 1 više izrijeком ne spominje. Tu radije u prednji plan stupa stvaralačka Božja riječ u glagolskom obliku (*amar*). Već r.3 započinje riječima: "I reče Bog: 'Neka bude svjetlo!' I bi svjetlo." Potom se taj "i reče Bog" u tom prvom biblijskom izvješću o stvaranju svijeta ponavlja još sedam puta. Sve to pokazuje da je Božja riječ, kao sila koja izvodi u postojanje stvorenja, središnji stvaralački termin u Post 1. Unatoč tome, pojavljivanje i položaj "Duha Božjega" u drugom retku Biblije traži svoje tumačenje, bez obzira da li njegovo spominjanje pripada izvornom tekstu ili je kasniji redakcijski dodatak. Ako je *ruah elohim* ovdje kasniji dodatak, iz toga se daje zaključiti da se u poslijesužanjskom vremenu,

¹⁶ Usp. H. SCHÜNGEL-STRAUMANN, *Rûah bewegt die Welt*, 97.

¹⁷ Poput kvočke koja leži na jajima, on je svojom toplinom trebao probuditi život u beživotnoj materiji. To je bilo jedno od tumačenja participa *merahefet* (lebdio je) u povijesti egzegeze.

¹⁸ Sva ta svojstva Duha Božjega dobro su uočena i izražena i u poznatim himnima Duhu Svetom *Veni creator Spiritus* (9. st.) i *Veni Sancte Spiritus* (12. st.). Tu se Duha opisuje kao životvorni stvarateljski Duh: osušeno oplođuje, bolesno na smrt vraća u život, ledeno i smrznuto otopljuje ("Toplinom svojom, Duše Svet, raspali srca ledena").

kada je ovaj tekst konačno redigiran u sadašnjem obliku, nedostatak tog termina u vezi sa stvarateljskim izjavama osjećao kao nedopustiv manjak. Prije nego prijeđemo na odgovaranje zašto je to tako, pogledajmo ukratko koja značenja ima termin *ruah* u svećeničkoj prapovijesti.

Ruah se u svećeničkoj prapovijesti pojavljuje još samo tri puta i to u okviru govora o općem potopu (Post 6,17; 7,15; 8,1). U Post 8,1 *ruah* označuje snažan vjetar koji Bog pokreće da isuši potopljenu zemlju i tako je ponovno učini nastanjivom za Nou i njegovu obitelj. S druge strane, u Post 6,17 i 7,15 *ruah* je povezan s *hajjim* (*ruah hajjim* = dah života), gdje označuje životnu silu, životni dah kojim su prožeta sva živa bića, čovjek i životinje jednako (usp. također Ps 104, 29-30). Dakle, na ta tri mjesta u svećeničkoj prapovijesti *ruah* se pojavljuje s dva značenja: vjetar i životni dah koji prožima sva živa bića. Ali nikada više u smislu "Duha Božjega" (*ruah elohim*). S tim potonjim značenjem pojavljuje se u toj prapovijesti samo u Post 1,2. Stoga značenje tog izričaja trebamo tražiti izvan okvira te svećeničke prapovijesti, tj. pomognuti drugim mjestima Biblije.

Kako, dakle, treba shvatiti i tumačiti *ruah elohim* (Duh Božji) u ovom drugom retku Biblije? Očito je da tu nema suprotstavljanja između stvaralačkog Duha i stvarateljske Božje riječi. Naprotiv, te dvije stvarnosti se tu dopunjuju. Sveti pisac želi jednostavno naglasiti da su Duh Božji i Božja riječ počelo bitka i života svega stvorenja. Da to nije proizvoljno i neosnovano tumačenje, potvrđuju i mnoga druga mjesta iz Biblije gdje se *ruah* i *dabar* pojavljuju paralelno. To paraleliziranje susrećemo u jednom psalmu koji pjeva hvalu Jahvi stvoritelju. Među ostalim tu čitamo i ovo: "Jahvinom su riječju (*dabar*) nebesa sazdana, / i dahom (*ruah*) usta njegovih sva vojska njihova" (Ps 33,6). I tu u daljnjem opisu, jednako kao i u Post 1, stvaranje pomoću riječi stupa u prvi plan. Tako, želeći naglasiti da Bog sve stvara s lakoćom, psalmist veli: "Jer on reče - i sve postade, / naredi - i sve se stvori" (Ps 33,9). Unatoč tome, prastara predodžba o stvaralačkom Božjem Duhu nije se mogla prešutjeti. U središnjem r.6 stoje oba pojma (*dabar* i *ruah*) paralelno. I jedna i druga stvarnost proizlaze iz Jahvinih usta, pri čemu je to posebno naglašeno za *ruah* ("dahom usta njegovih").

Osim u Ps 33,6 stoje *ruah* i *dabar* paralelno i u Ps 147,18 i 148,8. Psalam 147 je poslijesužanjski psalam, koji od Jahve iščekuje ponovnu izgradnju Jeruzalema.¹⁹ Za to novo stvaranje priziva se na stvaranje na početku: ono je motiv nade i pouzdanja u Božju obnovljenu pomoć. *Ruah* i *dabar* pojavljuju se na kraju psalma kao Božje sile, koje otapaju led, tako da voda - a time i život i plodnost na zemlji - bivaju omogućeni: "Riječ svoju pošalje, i vode se tope; dunu vjetrom (*ruah*), i vode otječu" (Ps 147,18). Kao i u Ps 33 stoji i ovdje riječ u prvom planu; *ruah* se nalazi u drugom retku paralelizma. Riječ se šalje kao vjesnik ili prorok (*šalah*). Subjekt je oba puta Bog: *dabar* i *ruah* stoje sa sufiksom trećega lica (njegova riječ i njegov vjetar). Pomoću tih sila koje dolaze od Boga topi se led i time omogućuje život. U tumačenjima tog retka naglasak se stavlja na riječ. Tako Kraus u svom komentaru piše: "Riječ se tu promatra kao vjesnik

¹⁹ Usp. H.-J. KRAUS, *Psalmen* (BK XV 1/2), Neukirchen 1989, 956.

koji kao samostojno biće hita (usp. Ps 107,20). Tu je u toj predaji prepoznatljiva faza koja vodi prema hipostaziranju riječi (*dabar*) i onda u teologiji *logosa* u Ivanovu evanđelju (Iv 1,1 sl.) nalazi konkretan izraz.²⁰

I u Ps 148,8 *ruah* i *dabar* stoje paralelno. Oba pojma tu stoje zajedno, ali ovaj put ne u sinonimnom paralelizmu, nego u jednom retku, pri čemu *ruah* stoji sprijeda kao sila koja izvršava (*asah*) riječ Jahvinu. Tu čitamo: "Ognju i grade, sniježe i maglo, / olujni vjetre (*ruah searah*), što riječ njegovu izvršavaš!" Dakle, *ruah* je tu sila koja stavlja riječ (*dabar*) u pokret da dođe svome cilju. Ukratko, u svim tim psalmima veliča se *ruah* kao sila Božja koja stvara i održava život.

Na istoj liniji se nalazi i Job kad ističe stvarateljsku i životvornu ulogu Duha Božjega. On za sebe veli: "I mene je duh Božji (*ruah el*) stvorio, / dah Svesilnoga (*nišmat šadaj*) oživio me" (Job 33,4). Dionik te predaje je i pisac Judite. Judita u završnom hvalospjevu moli: "Sva stvorenja (*ktisis*) tvoja tebi neka služe, / jer ti samo reče, i postadoše; / posla duh svoj (*to pneuma sou*), i on ih oblikova. / I glasu tvome (*fone*) nitko ne odolje" (Judita 16,14). Očito je da su sve te izjave o stvaralačkoj i živodajnoj ulozi ruaha tijesno povezane s Post 1.²¹

Na osnovi tekstova koje smo gore analizirali, jasno je da *ruah* spada bitno u jezik stvaranja ili novoga stvaranja (usp. i Ps 51). Značajno je spomenuti da svi ti tekstovi potječu iz vremena izgnanstva ili neposredno iza njega. Izgnanstvo je vrijeme u kojem se često i izrijeckom reflektira stvaranje i Duh Božji.²²

Zašto je to tako? U tim trenucima ljudi imaju iskustvo kaosa u svojoj njegovoj strahoti. Države više nema a religiozne su se ustanove raspale. Dakle, nestala su i politička i religiozna uporišta. Stoga nije čudo da se baš u tim i takvim vremenima ljudi okreću temi stvaranja i stvaralačkog Božjeg Duha. Posvješćujući sebi stvarateljsku Božju moć, oni i u tim beznadnim situacijam pronalaze uporište nade i optimizma. Zbog svega toga, stvaranje i *ruah* spadaju u sržne pojmove koji su nam kadri pomoći da ponovno razbuktimo ugašenu nadu, da ustanemo iz grobova naših depresija. To je razlog zašto ti pojmovi često igraju središnju ulogu za vrijeme progonstva i neposredno iza njega. Njihov je cilj da osokole i obodre time što nam posvješćuju da Bogu ništa nije nemoguće. Kao i na početku, on iz ništa može stvoriti veličanstveni novi svijet.

Duh (*ruah*) i riječ Božja (*dabar*) povezuju se u Bibliji ne samo u kontekstu stvaranja nego i u drugim kontekstima. Nakon povratka iz babilonskog sužanjstva povezanost ruaha i proroštva postaje klasična. Duh "koji je govorio po prorocima" (*Credo*), ima tu svoje korijene. Da *ruah* i proroštvo pripadaju nerazdruživo zajedno, to potvrđuju mnogi tekstovi Staroga zavjeta iz tog vremena (usp. Neh 9,30; Zah 7,12; Mih 3,8; 2 Ljet 15,1; 18,23; 20,14; 24,20). To dolazi do

²⁰ H:-J. KRAUS, *Psalmen*, 958.

²¹ Dok se pojmovima *ruah* i *dabar* u komentarima na Post 1,2 pridaje velika pozornost i golemi prostor, to nije slučaj i s ostalim biblijskim mjestima koja smo ovdje iznijeli. Sadržajno to nije opravdano, ali ima svoje opravdanje u smještaju tog teksta na početku Biblije, koji je poprimio gotovo programatsko značenje glede stvaralačke i životvorne uloge Duha Božjega. Nema nikakve sumnje da u tom svećeničkom izvješću o stvaranju svijeta *ruah* i *dabar* igraju središnju ulogu.

²² Kao prototip za to može se uzeti Ezekielova knjiga.

izražaja i u Tritiozaiji u kojega čitamo: "Duh moj (*ruhi*) koji je na tebi i riječi moje (*debarim*) koje stavih u tvoja usta, neće izići iz usta tvojih!" (Iz 59,21).²³

Ta svijest o tijesnoj povezanosti Duha Božjega i proročke riječi produžuje se i u Novom zavjetu. Potičući kršćane da prihvate proročku riječ, apostol Petar napominje: "Ponajprije znajte ovo: nijedno se proroštvo Pisma ne može tumačiti samovoljno jer nikada proroštvo ne bi ljudskom voljom doneseno, nego su Duhom Svetim poneseni ljudi od Boga govorili" (2 Pt 1,20-21). Osim toga, to što će Mesija moći opsluživati riječ Zakona i ostvariti pravdu, to će biti zato što će imati Duha Božjega. Ako Sluga Jahvin može donijeti narodima riječ spasa, to je stoga što je Duh počينو na njemu. Ako Izrael jednoga dana bude kadar u svom srcu prionuti uz tu riječ, bit će to samo u Duhu. Te dvije nerazdvojive stvarnosti ipak imaju svaka svojih posebnosti. Riječ je objavljenje; Duh je nutarnja preobrazba: on ponire, širi se, preplavljuje. Riječ Božja, koja je postala tijekom djelovanjem Duha, ništa ne čini bez Duha, a kruna njezina djelovanja jest darivanje Duha.

Uspoređujući funkciju *ruaha* u Post 1,2 s onom Post 8,1 i Izl 14,21, dade se zaključiti da je na sva tri mjesta ruah božanska dinamička sila za otpočinjanje jednog pozitivnog pothvata, naime stvaranja odnosno novoga stvaranja. Preciznije, "duh Božji" (*ruah elohim*) iz Post 1,2 odnosi se na predstojeću stvaralačku aktivnost Boga Stvoritelja. To izražava Božju kontrolu nad kozmosom i njegovu sposobnost da mu nametne svoju volju, tj. da iz kaotične materije stvori kozmos i iz beživotne materije izvede najraznolikije oblike života.²⁴ Ako prema shvaćanju Staroga Istoka život čitave prirode ovisi o božanskom životnom dahu²⁵ i ako se posebno u božanskoj riječi nalazi sila koja stvara život, onda postaje jasno zašto se ovdje povezuje taj nad vodom lebdeći duh Božji (Post 1,2) i stvarateljska Božja riječ (Post 1,3 sl). "Lebdeći" duh stupa pomoću Božjeg govorenja u akciju i unosi život u stvorene stvari.²⁶

Za "duh Božji" u Post 1,2 se kaže da je "lebdio (*merahefet*) nad vodama". Glagol *rhp* pojavljuje se samo tri puta u Starom zavjetu. To je glagol kretanja i može se prevesti s "lebdjeti", "lepršati", "drhtati", "blago pokretati" i "ležati na jajima".²⁷ Najbliža paralela na Post 1,2 je Pnz 32,11, gdje se Jahve uspoređuje s orlom koji lebdi nad svojim mladima. Na taj način ih istodobno potiče na let i štiti njihove živote.²⁸ Neki tumači su u toj predodžbi duha Božjega vidjeli sliku ptice-

²³ Vjerojatno Izaija tim riječima želi reći da prorok nikada neće izgubiti odvažnost naviještati Božju riječ, upravo jer je duh Božji na njemu.

²⁴ Usp. DE ROCHE, *The rūah 'elohim in Gen 1,2c: Creation or chaos?*, u: ISTOS 67(1988),303-318, ovdje 318.

²⁵ To će biti posebna točka ovoga članka.

²⁶ Usp. J. HEHN, *Zum Problem des Geistes im Alten Orient und im Alten Testament*, u: ZAW 43(1925),210-225, ovdje 220.

²⁷ Čak ni u tom potonjem značenju glagol ne gubi svoje dinamičko svojstvo, tj. ne postaje statičan glagol. Naime, kvočka ili ptica, koja leži na jajima, uz grijanje neprestano ih prevrće svojim kljunom, krilima i nogama.

²⁸ Zaštitni značaj tog glagola dolazi do izražaja i u našoj hrvatskoj pjesmi "Spasitelju, dobri Isukrste", gdje među ostalim pjevamo i ovo: "Ti nad njime lebdiš, bdiješ, paziš, da ga ništa ne zadesi zlog."

ženke (golubice) koja leži na jajima da ih zagrije i da se tako rodi život.²⁹ U svakom slučaju jasno je da se tu duh Božji predočava s krilima ("lebdjeti", "lepršati" to podrazumijeva), kao što je to potvrdivo i u drugim tekstovima iz istog vremena (usp. Ps 18,11; 104,3). Tako lebdi duh Božji nad vodama kao stvarateljska i životvorna sila koja se kreće da bi drugo stavila u pokret. Točnije, to je stvaralačka Božja sila koja započinje stvarati uređeni svijet, to je dinamički stvarateljski princip.³⁰ Ukratko, duh Božji je ovdje prije svega stvaralačka i životvorna sila Božja, njegova energija, koja na početku prije otpočinjanja pojedinih djela stvaranja stoji spremna za akciju. To je pozitivna dinamička sila, koja u sljedećim stvarateljskim djelima dolazi do izražaja. Taj "duh Božji" koji je prigodom prvog stvaranja lebdio nad vodama (Post 1,2), za čitatelje Novoga zavjeta evocira Duha Svetoga koji silazi na Isusa prigodom njegova krštenja u obliku golubice, dakle prigodom novoga, definitivnog stvaranja (usp. Lk 3,33; Mt 3,16; Mk 1,9; Iv 1,32).

2.2. Začetnik i uzdržavatelj života: Duh životvorac

Iako se Boga općenito označuje kao "izvor životni" (Ps 36,10), ipak je život vlastito područje Duha Božjega. Duh-disanje-život nerazdvojno su povezani. Po Bibliji, Duh Božji je izvor svega što živi i bez njega nema života. Bez njegove izravne akcije čovjek i sve što živi gasi se, prestaje disati,³¹ vraća se u beživotni prah. Za to stajalište imamo bezbroj potvrda u Pismu. Navodimo samo najznačajnije.

Nakon što je Bog napravio čovjeka od praha zemaljskoga, jahvističko izvješće o stvaranju nadodaje: "I u nosnice mu udahnu dah života (*nišmat hajjim*). Tako postane čovjek živa duša (*nefeš haja*)" /Post 2,7/. Očito je da ta Božja akcija nije bez povezanosti s "duhom Božjim" iz Post 1,2. Iako je terminologija u svećeničkom i jahvističkom izvješću o stvaranju ponešto različita, treba ipak priznati da su pojmovi "udahnuti", "dah života", "živa duša" u tijesnom srodstvu s "duhom-dahom" (*ruah*).³² Dakle, udahnjujući u njega "dah života", Bog omogućuje stvorenju da ima udjela na njegovu "dahu" (disanju), i stoga na njegovu Duhu. Kako vidimo, Duh Božji djeluje u čovjeku i u drugim stvorenjima kao životni dah. On je "duša" svakog čovjeka i svega što živi. Stoga, dar ili povlačenje Duha (*ruah*) izraz su Božje moći nad životom i nad smrću. Ako

²⁹ Usp. H. GUNKEL, *Genesis*, Göttingen, 1917, 104; M. GÖRG, *Religionsgeschichtliche Beobachtungen zur Rede vom "Geist Gottes"*, u: *Wissenschaft und Weisheit* 43(1980),129-148. Taj potonji autor donosi posebno brojne egipatske paralele. Takvo tumačenje, među ostalima, zastupao je i Jeronim. Treba ipak kazati da je prevođenje našeg glagola s "ležati na jajima" potvrđeno tek u kasnijim tekstovima u sirskom. Usp. J. HEHN, *Zum Problem des Geistes*, 220; C. WESTERMAN, *Genesis* (BK, I, 1, Gen 1-11), Neukirchen, 1983, 148.

³⁰ KITTEL, U: *ThWNT*, 364.

³¹ Simbolika daha-duha-disanja (*ruah-pneuma-spiritus*) ide upravo u tom pravcu. Disati i živjeti jedno je te isto. "Dum spiro spero - Dok živim (dišem) nadam se."

³² Značajno je u tom pogledu da su termini *nešama* (dah, disanje; živo biće, živa duša) i *ruah* (dah, disanje; vjetar; duh; živo biće) gotovo sinonimni.

Bog zadržava svoga Duha kod sebe, onda će kaos ostati kaos i u njemu neće biti ni traga života; ako Bog povlači svoga Duha, to dovodi do smrti i do raspadanja živih bića; na taj način ona bivaju lišena Duha (daha), i tako izdahnuju, umiru, ugibaju, ponovno se vraćaju u beživotni prah.³³ Ne samo da gube individualnu životnu snagu, nego se gubi njihovo udioništvo na stvarnosti koja je zajednička svim živim bićima. Dakle, udioništvo na životu znači: naći se uklopljen, zahvaljujući Duhu Božjem, u životno zajedništvo, u stvarnost koja u stvorenom svijetu daje život pojedincima i svemu. Ukratko, prema tim biblijskim izvješćima o stvaranju čovjeka i svijeta, Duh Božji oživljuje, djelatan je u kreativnom i životnom smislu. Jednom riječju, tamo gdje je prisutan, Duh stvara život.

Život i Duh (*ruah*) povezuju se i u mnogim drugim tekstovima Pisma. To je posebno snažno i nedvosmisleno izraženo u Ps 104,29-30 i Jobu 34,14-15. Navedeni psalam govori o stvaranju. Jasno stavlja na znanje svojim čitateljima da Bog pomoću svoga Duha omogućuje stvaranje i održava ga, da daje život i uzdržava ga. Psalmist izrijeком veli: "Sakriješ li lice svoje, tad se rastuže; / ako dah (*ruah*) im oduzmeš, ugibaju, / i opet se u prah vraćaju. / Pošalješ li dah (*ruah*) svoj, opet nastaju (*bara*), / i tako obnavljaš lice zemlje" (rr. 29-30).

Kako vidimo, tu središnju ulogu igra *ruah*. Posebno je vrijedna pažnje izmjena između "njihov dah (*ruah*)", tj. svih živih bića, i "tvoj dah (*ruah*)", tj. Božji. Ta Božja životna sila (*ruah*) dodjeljuje se stvorenjima i tako ih čini dionicima Božjega životnog daha. Na taj način ta stvorenja ulaze u skupinu živih bića. Uz tu životvornu značajku, Duhu Božjem se ovdje pripisuje i stvaralačka moć. Naime, u r. 30 taj Božji *ruah* pobliže se određuje glagolom *bara*. Taj glagol je u Bibliji tehnički termin za *stvarati*, i može se upotrebljavati samo o Bogu (usp. Post 1). Nikad se ne upotrebljava za ljudsko stvaranje. Dakle, prema Ps 104,29-30 taj od Boga u svijet izaslani *ruah* je istodobno stvaralačka i životvorna Božja sila,³⁴ stvaralačka sila koja tu bez nje beživotnu prašinu ispunja životnošću i pokretom. O tom Božjem dahu (*ruah*), o toj stvaralačkoj i živodajnoj Božjoj sili, ovisna su sva živa bića koja moraju disati. Ta gotovo personificirana predodžba još je poduprta upotrebom riječi "lice" u jednom i drugom retku. U r. 29 riječ je o licu Božjem koje mora iskazati naklonost zemlji da ta može živjeti, u r. 30 govori se o licu zemlje (*'adamah*), koje Božji *ruah* obnavlja. Oba puta je isti, gotovo personificirani izraz upotrijebljen: lice Božje koje se s ljubavlju obraća licu zemlje da bi ta mogla živjeti. Te dvije izjave, u ovoj pohvali Bogu Stvoritelju, uokviruju točno opis stvarateljskog djela i naznačuju njegov kontinuitet.³⁵ U tom procesu *ruah* tvori most između neba i zemlje. On je samostojna, živuća i život tvoreća sila, ali i takvo nešto kao Jahve sam u svom odnosu prema bićima koja je on stvorio, Jahvina ljubav takoreći in actu koja jamči život svih stvorenih živih bića. Kako vidimo, taj psalam baca novo svjetlo i na tumačenje Post 1,2.

³³ Usp. M. WELKER, *Lo Spirito di Dio*, 155.

³⁴ Usp. H.-J. KRAUS, *Psalmen*, 714.

³⁵ Usp. TENGSTRÖM, *ruah*, u: Botterweck/Ringgren, TWAT VII, 407.

Uostalom, on potječe iz istog vremena i iz iste predaje kao i svećeničko izvješće o stvaranju.

Potpuno sličnu misao onoj koju smo susreli u Ps 104,29-30 nalazimo i u Jobu 34,14-15. Tu imamo jasnu i nedvosmislenu izjavu, da bi se bez Božjega duha sve ponovno vratilo u beživotnu prašinu. Evo toga teksta: "Kad bi on dah (*ruah*) svoj u se povukao, / kad bi čitav svoj duh (*nišmato*)³⁶ k sebi vratio, / sva bića (*kol-basar*) bi odjednom izdahnula, / i u prah bi se pretvorio čovjek". Tu se kao i u izvješću o općem potopu (Post 6,17; 7,15; 8,1) i u Joelu 3,1-5 *ruah* stavlja nasuprot "tijelu" (*basar*). Bez životne snage, koju Bog daje, prema tom shvaćanju stvorenje bi se ponovno vratilo u prvotno stanje, sve bi ponovno postalo beživotno, prašina, kako bijaše na početku. Dakle, na ta dva mjesta (Ps 104,29-30 i Job 34,14-15) *ruah* se daje najbolje shvatiti kao stvaralačka i životvorna Božja sila, koja daje i podržava život svih stvorenih živih bića. Upravo jer je Božji besmrtni duh u svemu (Mudr 12,1), on je Gospodar i Ljubitelj života, i stoga štedi sve (Mudr 11,26), strpljiv je i milostiv prema svima. Ukratko, duh Božji se u tim tekstovima očituje kao stvarateljski Duh koji oživljuje, kao "Životvorac", kako kaže Nicejsko vjerovanje. Stoga, gdje se god život budi, gdje tinja nada i nastaje novo, tamo je na djelu Duh Gospodnji.

Tijesna povezanost između života i Duha Božjega snažno i jasno dolazi do izražaja i u kontekstu Ezekielove prispodobe o mrtvim kostima (Ez 37,1-14) kojom se želi razbuktati nada u uskrsnuće Božjega naroda u babilonskom sužanjstvu. Prorok dobiva nalog od Boga da u njegovo ime tim mrtvim kostima kaže: "Evo, duh (*ruah*) ću svoj udahnuti u vas, i oživjet ćete!" (37,5); po istom nalogu naš prorok treba prorokovati i reći: "Od sva četiri vjetra dođi, duše (*ruah*), i dahni u ova trupla da ožive! ... I duh (*ruah*) uđe u njih, i oživješe i stadoše na noge" (37,9-10). I na kraju prispodobe, u njezinu tumačenju, sam Bog svojemu obeznađenom narodu, koga te mrtve i isušene kosti predstavljaju, upućuje ove riječi utjehe: "I duh svoj (*ruhi*) udahnut ću u vas da oživite" (37,14). Istina, tu nije riječ o uskrsnuću onih Izraelaca koji su već umrli, nego o uskrsnuću nade koja je zamrla u srcima izgnanika. Ali, to potonje duhovno značenje o životvornosti Duha Božjega, pretpostavlja ono prvo, tj. da je on tvorac i uzdržavatelj života uopće.³⁷ Dakle, svi biblijski tekstovi koje smo gore naveli jasno pokazuju da je rađanje i održavanje života, tj. životvornost, jedna od najznačajnijih vlastitosti Duha Božjega³⁸.

Misao o životvornosti Duha Božjega nastavlja se i produbljuje i u Novom zavjetu. Ženi Samarijanki Isus kaže da će on dati "vodu" koja izvire s izvora života vječnoga. Tko bude pio tu vodu, Isus mu jamči da neće nikada ožednjati

³⁶ Očito je da tu imamo aluziju na jahvističko izvješće o stvaranju čovjeka (Post 2,7). Rabi se ista terminologija.

³⁷ Značajno je da se Duh u Ez 36,25-27 prisposobljuje s "vodom čistom", a svojstvo vode nije samo da čisti, nego još više da rađa i podržava život /Opširnije o svemu tome: S. WAGNER, *Geist und Leben nach Ezechiel 37,1-14* (Theol. Versuche 10), 1979, 53-65/.

³⁸ J. Moltmann izgrađuje svoju pneumatologiju polazeći upravo od te vlastitosti /J. MOLTMANN, *Der Geist des Lebens. Eine ganzheitliche Pneumatologie*, München 1991/.

jer će ta voda "postati u njemu izvorom vode koja struji u život vječni" (Iv 4,14). Slika 'izvora života' upotrebljava se tu da oslika djelo Duha Svetoga: kao 'voda života' on čini životnim i plodnim ono što umire i vene.³⁹

Drugdje u Ivanovu evanđelju Isus izrijeком veli: "Duh je onaj koji oživljuje" (Iv 6,63). Njegovom snagom nastaje novi svijet, rađa se novi život što ga tijelo ne može dati. Onaj koji je rođen od Duha u sebi već nosi život jači od smrti i trajniji od zemaljskog života (usp. Iv 11,25-26). Na toj pozadini postaje jasno zašto se u novozavjetnoj predaji djelovanje Duha tijesno povezuje s Isusovim uskrsnućem i uzvišenjem (usp. Rim 1,4). Životna je sila koja prevladava smrt Duh Sveti. Duh je kao stvaralačka Božja sila u početku lebdio nad vodama i izveo sva bića iz ništavila (usp. Post 1,2; Rim 4,17). Čin uskrsnuća kruna je svega stvaranja, novo stvaranje, najveće djelo Božjega Duha. U njemu se on objavljuje i iskazuje kao Gospodar i Životvorac, djelitelj svega života, pobjednik nad smrću. Duh Sveti, dar uskrslog Krista koji u čovjeku stanuje, to je "Duh života" (Rim 8,2.6.10; Gal 6,8) i "snage" (1Kor 2,4; 1Sol 1,5) koji nas "uskrsava od mrtvih" (Rim 1,4; 8,11). Dakle, Bog po svojem Duhu daje život, oživljuje od mrtvih. Zato se Duh Sveti naziva "životvorni Duh" (1Kor 15,45). Stoga, gdje se život stvara i nastaje, gdje se otvaraju novi obzori, gdje novi život buja u izobilju, tu je sigurno Duh životvorac. Jednako tako Duh se javlja kao nada tamo gdje se život silom guši, ugnjetava i ubija. Dakle, gdje god je pravi život, tu je Božji Duh na djelu. On je sila koja nas osposobljava da u svim događajima i situacijama ostanemo uspravni, da živimo u skladu s poticajem "sursum corda!"

I drugi spisi Novoga zavjeta stalno naglašavaju da je Duh Sveti "izvor života" i da donosi život svijetu: potpuni život, cjelovit, nerazrušiv, vječan. U stvari, Duh života, kojega Krist šalje u svijet, jest "snaga uskrsnuća", koja daruje novi život. Smrt i uskrsnuće Kristovo priopćili su čovjeku i svijetu novi princip života: Duha Božjega (Rim 8,11). I kao što je taj Duh animirao prvo stvaranje (Post 1,2), tako će podići novo i definitivno stvaranje. Dakle, naš kršćanski život je novi život jer nije drugo doli sudioništvo u uskrsnuću Kristovu. A uskrsli Kristov život je snaga u Duhu. Na tom životu mi imamo udjela. Zbog toga živimo od vjere, zbog toga se nadamo sa sigurnošću; Duh oživljava i podržava u nama nadu i pouzdanje dok čekamo (usp. Dj 22,17). Naša vjera i nada potiču nas da radimo sa žarkim duhom u ovom svijetu da bismo izgradili nebeski grad, onaj koji samo u Bogu ima svoje temelje (Heb 11,10). Štoviše, Djela apostolska svjedoče da tamo gdje je prisutan Duh Sveti da je tu život i da se tu već kušaju energije budućega svijeta.

³⁹ Usp. J. MOLTMANN, *Pentecoste e teologia della viota*, u: *Concilium* 3(1996)176. - Na pitanje: "Zbog kojega je razloga milost Duha nazvana vodom?", Ćiril Jeruzalemski ovako odgovara: "Jer pomoću vode sve postoji: voda uzdržava biljke i životinje, voda kao kiša pada s neba, i to pada na isti način u istome obliku a proizvodi različite učinke: jedan je učinak u palmi, a drugi u lozi, ipak je voda svima sve. Ona je uvijek ista ... i u svakom stvorenju proizvodi ono što mu treba i što odgovara njegovoj naravi ... I kao što gotovo osušeno drvo dobro zalijevano propupa, isto tako grešna duša donosi svete plodove kad po pokori zavrijedi primiti darove Duha Svetoga ... Dolazi da spasi, ozdravi, pouči, opomene, utješi i rasvijetli pamet" (Iz Katehezâ svetoga Ćirila Jeruzalemskog, biskupa, u: ČASOSLOV, II, 703 sl.).

Na žalost, mi danas živimo u svijetu koji obilježava osjećaj žalosti i tjeskobe. Osjećamo obamrlost hladnom apatijom. Zbog svega toga, ovaj naš današnji svijet treba više Duha nego kruha. "Mrtvo koje zaudara na svim stranama ne može oživjeti nikakvom tehnikom ni oplakivanjem nego udahnjivanjem Duha.⁴⁰ Dakle, da bismo živjeli i ponovno na život bili probuđeni, da bismo bili stvoreni i nanovo stvoreni (Ps 104), mora sve primiti dah Duha Božjega. Trebamo mu dopustiti da on čitavu svoju snagu, čitavo svoje bogatstvo i sve svoje plodove u nama i u svijetu razvije. Na žalost, svojim odmetništvom i grešnim životom ljudi mogu ražalostiti i udaljiti Duha Božjega, i na taj način lišiti sami sebe njegovih čudesnih darova (usp. Iz 63,10).⁴¹ Ipak, Bog može poslati svoga Duha u mrtvu stvarnost, u prah, stvarajući ponovno život. U tome je sva naša nada.

2.3. Duh Sveti čini sve novo: obnoviteljska snaga svijeta

Duh Božji je dinamička i stvaralačka sila koja sve oživljava, koja iz uobičajenog i ustaljenog izdiže i izvodi van, koja stvara izvanredno i novo. Stoga, statičnost, ustajalost, jalovost, grčevito prijanjanje isključivo uz staro, zatvaranje novomu, to su stavovi nespojivi s Duhom Božjim.

Već starozavjetni proroci najavljuju da će u vremenu kad taj Duh (*ruah*) "bude na nas izliven odozgor" (Iz 32,15) doći do velikih izmjena u svijetu, čovjeku i na razini međuljudskih odnosa. Po Izaiji, "tada će pustinja postat voćnjak ... U pustinji će se nastaniti pravo, i pravda će prebivati u voćnjaku. Mir će biti djelo pravde, a plod pravednosti - trajan pokoj i uzdanje" (Iz 32,15-17). I prorok Ezekiel najavljuje da će izlivanjem Duha Jahvina sve u nama biti izmijenjeno: naše srce i naš duh postati će novi, drukčiji (usp. Ez 11,19; 36,27). Po njima, dakle, stvaranje novoga čovjeka i novoga svijeta - što ljudi oduvijek priželjkuju - može se ostvariti samo uz pomoć Duha Božjega. Njegova preobrazba čovjeka i svijeta je nenasilna jer nije izvanjska nego počinje od srca⁴². Kako vidimo, u tim se proročkim tekstovima Duh Božji shvaća kao *moć novoga stvaranja*.

Preobrazbena snaga Duha Božjega očituje se u životu pojedinaca i zajednicâ. Prorok Samuel najavljuje Šaulu: "Tada će na te sići Duh Jahvin ... i promijenit ćeš se u drugog čovjeka" (1Sam 10,6). Dakle, Duh preobražava na neki način u drugu sliku one u kojima stanuje. Lako ih prenosi od neuredne ljubavi prema sebi i zemaljskim stvarima da promatraju ono što je nebesko i trajno. Duh Božji stvara u čovjeku novo srce (usp. Ps 51,12), preobražava tjelesnog čovjeka (*aner sarkikos*) u duhovnoga (*aner pneumatikos*). On osposobljava čovjeka za trajno obraćanje. Bog koji je ljubav, izliva ljubav "u naša srca

⁴⁰ LJ. RUPČIĆ, *Sudbina istine*, 66.

⁴¹ Za tu problematiku, vidi: M. PLATHOW, *Heiliger Geist: Hoffnung der Schwachen* (Lutherhaus), Hannover, 1985, 17.

⁴² Usp. W. KASPER, *Bog Isusa Krista* (UPT), Đakovo, 1994, 309. Ta se preobrazba bitno razlikuje od revolucije koja je uvijek nasilna i zato krvava.

preko Duha Svetoga” (Rim 5,5). Upravo u trenucima i periodima nedostatka ljubavi i nade, Duh Sveti želi učiniti pojedine ljude nositeljima i graditeljima sveopće zajednice nade i ljubavi te preko njih i po njima obnoviti ovaj svijet. Prema učenju sv. Pavla, svi kršćani primaju Duha Svetoga kao snagu za vjerovanje i kao silu za novi život. Ali jedan jedincati Duh Sveti obdaruje pojedine kršćane različitim milosnim darovima, koji se međusobno dopunjuju, tako da je zajednica upućena na svakog pojedinog člana.⁴³ Dakle, nitko nije nevažan!

U Starom i Novom zavjetu često susrećemo poziv na obraćenje, koji Bog upućuje pojedincima i cijelom Božjem narodu. U tu svrhu rabe se poglavito dva glagola: u Starom zavjetu *šub* (vratiti se) a u Novom *metanoein* (promijeniti mišljenje). Starozavjetni glagol izražava pojam mijenjanja puta, povratka, vraćanja natrag. U religioznom smislu on znači odvrćati se od onoga što je zlo i okretati se prema Bogu i dobru. Time je određena bit obraćenja: ono uključuje promjenu ponašanja, novo usmjerenje cjelokupnog života. Novozavjetni glagol *metanoein* smjera na nutarnji zaokret: traži promjenu mentaliteta odnosno usvajanje novih kriterija prosuđivanja, ponašanja i vjerovanja koje nas uči Evanđelje. Biblijski pisci Staroga i Novoga zavjeta uvjereni su da se ta korijenita nutarnja preobrazba srca i uma ne može ostvariti bez Božje pomoći, bez sudjelovanja Duha Božjega. Stoga vjernik moli: “Obrati me da se obratim” (Jr 31,18). U istom duhu raskajani David prosi: “Čisto srce stvori mi, Bože, / i duh postojan obnovi u meni! / Ne odbaci me od lica svojega / i svoga svetog duha ne uzmi od mene!” (Ps 51,12-13). Po Ezekielu, jedino Duh Božji je kadar umrli narod probuditi na novi život (Ez 37,1-14) i stvoriti mu novo srce (Ez 11,19; 18,31; 36,27). On žalosne ispunja radošću, nemirne obdaruje mirom, zle zaodjeva haljinom svetosti. Duh Božji čini da nijemi govore, slijepi progledaju, hromi hodaju i da nastane sve novo.

Prihvatiti biblijski poziv na obraćenje znači staviti se u pokret, biti spreman trajno se mijenjati, obnavljati se. Upravo to želi naglasiti ono staro vrijedno načelo koje glasi: “Ecclesia semper reformanda est!” (Crkva se treba uvijek obnavljati). I doista, Duh Božji neprestano Crkvu nanovo stvara, u Duhu je Crkva uvijek nov događaj. Na taj način Crkva ponovno ima zdrav smisao za novo, slobodna je od straha pred novim putovima, spremna da na poziv Duha Svetoga krene kamo ju on zove i potiče. Milošću Duha rađa se u dušama i redovima Crkve povjerenje u Duha Svetoga koji vodi neočekivanim stazama.⁴⁴ Naime, Duh Sveti želi po svojim darovima Crkvi i svijetu dati novo lice, on uvodi u novo razdoblje. Treba vjerovati, u skladu s onim što nas uči Božja riječ (usp. Ez 37,1-14), da Duh Sveti može izvesti najnevjerojatnije obrate, da može izvesti ono što nadilazi sva ljudska očekivanja i mogućnosti. Tek s tom vjerom čovjek je kadar za obnovu Crkve raditi oduševljeno, zdušno, ustrajno. S trajnim pogledom u te nevidljive božanske izvore, obnovitelj Crkve biti će kadar podnijeti sve

⁴³ Usp. H. JETTER (Hrsg.), *Evangelischer Erwachsenen Katechismus*, 888.

⁴⁴ Tipičan primjer za takav stav je papa Ivan XXIII. Pun Duha Božjega, znao je čitati “znakove vremena” i nije se bojao suočiti s novim izazovima.

poteškoće koje mu se ispriječe na tom putu. Sveta povijest i povijest Crkve pokazuju nam da Duh Božji djeluje nezadrživo, ali u isto vrijeme nenametljivo i tiho. Crkva koja se želi obnavljati mora uroniti u muku i tjeskobu svojega vremena, da bi onda u dubinama Božje riječi i uz pomoć Duha Božjega našla za njih rješenje i odgovor. Dakle, u takvim situacijama uz ustrajan i mučan rad neophodno je potrebna i radosna otvorenost za neočekivane poteze Duha Svetoga. On je Duh stalne obnove u Crkvi, on joj neprestano pokazuje nove putove.

Iz svega rečenoga daje se zaključiti da je važna uloga Duha Svetoga da nas očuva od učmalosti, ustajalosti, okamenjenosti, od grčevitog prijanjanja uz "staro" i upornog zatvaranja "novome". Takvi stavovi potpuno su u oprečnosti sa stvarnošću Duha Božjega: on je Dah (*ruah*), Život, Kret, Dinamika - a ne statičnost. Njegova je uloga da pojedince i Crkvu obdari odvažnošću za "novo". Računamo li mi stvarno s njegovim vodstvom i s njegovom pomoću? Ostavljamo li mi njemu prostor da preko svojih različitih darova gradi zajedno s nama svoje iznenađujuće djelo?

2.4. Duh "Branitelj" i "Tješitelj": Paraklet

Crkva ovako pjeva o Duhu Svetom: "Ti nazivaš se Tješitelj, / Blagodat Boga svevišnjeg, / Studenac živi, ljubav, plam / I pomazanje duhovno // Zapali svjetlo u srcu, / Zadahni dušu ljubavlju, / U nemoćima tjelesnim / Potkrepljuj nas bez prestanka."⁴⁵ Nije slučajno da Crkva, želeći sažeti svoj nauk o Duhu Svetom i njegovoj ulozi u životu vjernika, na prvo mjesto stavlja njegovu ulogu "Tješitelja". Ima se dojam da svi drugi pridjevci koji slijede u toj pjesmi Duhu Svetome nisu drugo doli podrobnije tumačenje onoga što je već sadržano u toj prvoj označnici. Oni nam samo preciziraju na koji način Duh Sveti ostvaruje tu svoju ulogu "Tješitelja". Kad u životnim borbama i napetostima izgaramo od tjeskobne vrućice, on se pojavljuje kao živi studenac koji nas razgaljuje. Kad smo obaviti hladnom apatijom, on se u našoj nutrini očituje kao toplotni val koji nas miluje i grije. Kad smo rastočeni mržnjom i zavišću, on u naša srca izljuje ljubav i tako nas duhovno iscjeljuje. Kad se u mraku života potpuno ugase sva svjetla u našoj nutrini, on postaje naša svjetlost. Kad smo satrveni teretima života, on postaje naša snaga. Ako se nada potpuno ugasi u našem srcu, jedino ju Duh Božji može ponovno razbuknati i vratiti radost i mir. U jednu riječ, "on je silna bujica što razveseljuje Božji grad".⁴⁶

Da je Duh Sveti u prvom redu naša utjeha ("Sa Duhom, našom utjehom"), to naglašava i sveti Bernard koji govoreći o tri vrste Kristova dolaska piše: "U prvom dolasku ... dođe u tijelu i slabosti, u ovom srednjem u Duhu i sili, a u zadnjem u slavi i veličanstvu ... U prvom je Krist bio otkupljenje naše, u

⁴⁵ Himan od Večernje, u: ČAS., II, 676.

⁴⁶ Iz *Ogledala* Vilima, opata samostana sv. Teodorika, u: ČAS., I, 1035.

M
—
pc
T
bc
sv
tal
da
po
lju
go
po
Sv.
Isu
sv
src
On
ope
por
svo
sl;
ću i
Isti
ozn
Odv
lati
opt
vjer
i rel
veli
zaje
čvrs
njih
vjer
od r
izme
opis
hipo
—
47 Iz
48 Zi
oz
JE
49 Ni
Ge

posljednjem pojaviti će se kao život naš, a u ovome on je pokoj i utjeha naša".⁴⁷ Ta vjera i te tvrdnje imaju čvrsto utemeljenje u Bibliji.

Prema postojanom učenju Pisma važna je uloga proročkog govora da bodri, hrabri, tješi (usp. 1 Kor 14,3; Dj 15,32). Prorok to treba neumorno činiti u svim vremenima i prilikama. Biblijski proroci zadatak bodrenja i tješnja vrše tako što posvješćuju ljudima da je Bog aktivno prisutan u našoj povijesti odnosno da je Im-anu-el i Jahve. A mi dobro znamo da je proročka djelatnost tijesno povezana s Duhom Svetim. Petar izrijeком veli: "Nikada proroštvo ne bi ljudskom voljom donešeno nego su, Duhom Svetim ponešeni, ljudi od Boga govorili" (2 Pt 1,21). I u Novom je zavjetu *paraklesis* (dozivanje u pomoć; poticaj, sokoljenje, bodrenje; ohrabrenje, utjeha) u prvom redu djelo Duha Svetoga kojemu je ime "Parakletos": Tješitelj, Bodritelj, Branitelj. Istina, već je Isus, kao prorok nad prorocima, bio veliki tješitelj ljudi. On se često obraća svojim sugovornicima riječima: "Ne boj se", "ne plači", "neka se ne uznemiruje srce vaše" (Iv 14,1). Ali kad Isus ode, nastupit će teški dani za njegove učenike. Oni će se naći sami, izručeni mržnji i protivljenju svijeta, i tako će biti u opasnosti da se pokolebaju u vjeri. U takvoj situaciji spontano će dozivati Isusa u pomoć. On će im poslati kao "Branitelja" Duha Svetoga. Značajno je da Isus u svom oproštajnom govoru pet puta govori o Parakletu (Iv 14,16 sl; 14,26; 15,26 sl; 16,7-11; 16,13 sl). Njegovo poslanje bit će plod Isusove molitve kod Oca: "Ja ću moliti Oca, i on će vam dati drugoga Branitelja da bude s vama zauvijek, Duha Istine" (Iv 14,16-17). Tog, poslije uskrsnuća i uzvišenja Isusova, nazočnog Duha označuje Ivanovo evanđelje kao Parakleta, tj. kao Branitelja, Zagovornika, Odvjetnika, Tješitelja. Doslovno prevedena, riječ znači "Dozvani", isto što i latinski "advocatus". Advokat nas zagovara, govori za nas i brani nas protiv optužbi neprijatelja i na taj način nas tješi.⁴⁸

Duh Sveti obdaruje kršćane čvrstom i snažnom vjerom. Upravo takva vjera obilježavala je članove prve kršćanske zajednice. U njih ne nalazimo sumnji i relativizma u stvarima vjere i morala. Opisujući prvu kršćansku zajednicu, Luka veli: "Bijahu postojani u nauku apostolskom" (Dj 2,42). Svi su članovi te zajednice - ma što se oko njih događalo - nošeni nekom za nas neshvatljivom čvrstoćom i mirom. To nije bez povezanosti s Duhom Svetim. Za razliku od toga njihova stava, današnji svijet - pa i kršćani u njemu - voli sve stavljati u pitanje, o vjerskim stvarima govori nesigurno i zato neuvjerljivo. Zbog toga su tako daleko od radosna i mirna raspoloženja Pracrkve. Već je Martin Luther uočio tu razliku između stava i raspoloženja prvih kršćana i kršćana modernog doba. On je ovako opisuje: "Duh Sveti nije skeptik. On u naša srca nije upisao dvojbene izjave i hipoteze nego čvrste izreke koje su sigurnije od života i svih naših iskustava".⁴⁹

⁴⁷ Iz *Govora* svetog Bernarda, u: ČAS., I, 110 sl.

⁴⁸ Znakovito je u tom pogledu da je "Tröster" (tješitelj) u Lutherovo vrijeme bio njemački termin za označavanje svjetovnog advokata. Tek je u 18. stoljeću zaboravljeno to značenje riječi /usp. H. JETTER (Hrsg.), *Evangelischer Erwachsenen Katechismus*, 897/.

⁴⁹ Navedeno prema: W. KOPFERMANN, *Charisma und Kirche*, u: H. MÜHLEN (Hrsg.), *Geistesgaben heute*, Mainz, 1982, 17.

Pomoću dara čvrste i pouzdane vjere, Duh Sveti nas osposobljava da i u nemirnim situacijama našega života i povijesti očuvamo mir i sigurnost.

Ne samo čvrsta vjera nego i nerazrušiva nada tijesno je povezana s Duhom Božjim. Kršćani, koji primaju Duha Svetoga, primili su zalag novoga života.⁵⁰ Upravo se tu nalazi utemeljenje njihove nade. Stoga Pavao može zaželjeti kršćanima: "Da vi postajete sve bogatiji u nadi pomoću snage Duha Svetoga" (Rim15,13). Po Pavlu, dakle, kršćani su ispunjeni radošću i mirom snagom njihova Boga nade. On je pogonska snaga njihova života, njihov duhovni kerozin za trajne uzlete prema gore. Drugim riječima, snagom Duha Svetoga u pustinji očaja šikljaju izvori nade, očaj i nemoć pretvaraju se u radost i mir. Osim toga, Duh Božji trajno ražaruje zanos (entuzijazam) u dušama vjernika. Stoga, ako se tužimo zbog nedostatka autentičnog entuzijazma, veličanstvene eksplozije Duha u dubini našega bića i u krilu Crkve, onda se moramo zapitati nismo li mi sami oni koji svojim grijehom oduzimamo prostor Duhu. Prema Pismu, Duhu Svetom se može pružiti otpor (Dj 7,51). Duh može biti ražalošćen (Ef 4,30), prezren (Heb 10,29), ugašen (1Sol 5,19).

Kao Branitelj i Tješitelj, Duh uskrslog Krista drži nas uspravnima u kriznim situacijama. U velikim napetostima i nesigurnostima on nam priteče u pomoć: snaži nas, tješi i prosvjetljuje. Pomaže nam da osjetimo da je Bog prisutan u stvorenju, u uvjetima zemaljskog života i ljudske povijesti, da živimo u sigurnosti i miru.⁵¹ Tako snagom Duha Svetoga među ljudima nastaje radost za pravi i slobodan život. Na taj način ta stvaralačka i životvorna sila Božja obnavlja lice zemlje i ljudskog društva.

Ukratko: Otac nam šalje Tješitelja i Branitelja u Isusovo ime (Iv 14,26). Duh Sveti je naš Tješitelj jer nam jamči ne samo stabilnost u sadašnjoj situaciji i u relativnom otvaranju budućnosti nego i zato jer nam dolazi u pomoć podržavajući nas i u teškim situacijama i preobražavajući ih na naše vlastito dobro.⁵² Tu se nalazi stvarni temelj radosti i vedrine, pouzdanja i ustrajnosti ljudi zahvaćenih Duhom.

2.5. Duh Sveti: osloboditeljska i ujedinjujuća sila Božja

Već smo u prethodnim točkama djelomično iznijeli na vidjelo da je Duh Božji sila koja pomaže u nemoći i bezizlaznosti, kako na individualnom tako na društvenom planu. Djeluje kao potpora i obodrenje posred situacija opresije, u najrazličitijim životnim kontekstima. Preobražava osobe i ustanove, obnavlja ih i otvara ljude stvaralačkoj Božjoj akciji. Dakle, jedna je od važnih uloga Duha

⁵⁰ Zalag ili kapara je jamstvo da ćemo jednom, kada i kako je to ugovoreno, primiti taj novi život u punom iznosu.

⁵¹ Usp. K. STENDAHL, *Energy for Life: Reflections on the Theme 'Come, Holy Spirit' - 'Renew the whole creation'* (Risk Book 45), WCC, Genf, 1990, posebno 44 sl.

⁵² Usp. R. BRAUN, *The Paraclete in the Fourth Gospel*, u: NTS 13(1966/67),129 sl.; CH. DIETZFELBINGER, *Paraklet und theologischer Anspruch im Johannesevangelium*, u: ZThK 82(1985),400 sl.

M.
—
Sv
na
na
isp
živ
9;
go
osl
12.
vai
stv
zaj
zaj
raz.
do
kor
usp
onc
zaje
rela
kva
je v
Kao

pobi
Duh
izva
volj
unaj
uspc
post
okru
posti

totali
se nj
lo dc
nesre
unera
"stav

38 Us
34 Us

Svetoga da pomogne našu nemoć (usp. Rim 8), da nas osposobi razriješiti sve napetosti u sebi i u svijetu, da nas učini kadrima pobijediti zlo i Zloga. Na taj način Duh nam pomaže živjeti autentičnim ljudskim životom, životom koji je ispunjen mirom i blagoslovom.

Prije svega Duh Božji nas oslobađa od straha i daje nam odvažnost za novi život. On nam oduzima strah pred neprijateljskim silama i zlodusima (1 Kor 8,7-9; 10,23-33). Oslobađa nas od Zloga i od zla. Naime, novozavjetni tekstovi često govore o egzorcizmima koje je Isus obavljao nad ljudima. Da on te osloboditeljske zahvate vrši snagom Duha Božjega, izrijeком je rečeno u Mt 12,28 gdje čitamo: "Ali ako ja Duhom Božjim izgonim đavle, zbilja je došlo k vama kraljevstvo Božje." Za razliku od demona koji u pojedincu i u zajednici, stvaraju izolaciju, napuštenost, rastrojstvo, razdor, Duh Sveti nanovo uspostavlja zajedništvo, izgrađuje i osnažuje pojedinca i zajednicu uklapajući ponovno u zajednicu slabe i odbačene. Upravo je to, po Luki, glavno čudo Duhova: razlomljeni svijet počinje rasti zajedno (Dj 2,1-16). Dakle, silaskom Duha dolazi do bitne izmjene među ljudima. Oni koji su bili razdijeljeni i nisu međusobno komunicirali, odjednom se međusobno shvaćaju. Na taj način se ponovno uspostavlja presudno važno ljudsko zajedništvo⁵³. Ali, ne samo da Duh povezuje ono što je bilo razdijeljeno u zemaljsko-ljudskom području, da obnavlja zajedništvo među ljudima, nego prije svega obnavlja narušeno zajedništvo na relaciji Bog - čovjek. Duh Božji ponovno povezuje Boga i čovjeka, otvara novu kvalitetu odnosa s Bogom, novu vjeru, novu nadu i perspektive za budućnost. On je vez između neba i zemlje, između Boga i čovjeka i između ljudi međusobno. Kao takav Duh Sveti je najsnažnija ujedinjujuća sila svijeta.

Duh Sveti se učenicima daje i kao snaga kojom će na svim razinama pobijediti grijeh i njegove posljedice (usp. Iv 16,8 sl). Naime, oni koji su vođeni Duhom vrše volju Božju, odgovaraju namjerama dobrog Božjeg zakona, bez izvanjske prisile, bez tjeskobnog prijanjanja uz "slovo". Ti djeluju u skladu s voljom Božjom, u ljubavi, koja zahvaljujući slobodnom samoograničenju unapređuje razvoj bližnjega. U zajednici tih osoba, snagom Duha ljubavi uspostavlja se sklad i mir. U ljubavi i skladnom miru oni koji su vođeni Duhom postižu uistinu slobodan odnos i sa samima sobom i sa svijetom koji ih okružuje.⁵⁴ Dakle, snagom Duha Božjega stvorenje, što stenje u očekivanju postizavanja svoje svrhe, vodi se u kraljevstvo slobode djece Božje (Rim 8,19 sl).

Dok postoje konačna bića, ona žive 'u tijelu' i u 'svijetu'. 'Svijet' je totalitet svih iskušanih i iskusivih događaja. Apstrahirati od svijeta, suprotstaviti se njemu 'u Duhu', ili izdići se iznad njega 'u Duhu', prema zapadnom shvaćanju to dovodi do iskrivljenog odnosa sa 'stvarnošću'. Potpuno ignoriranje svijeta ili nesretni i neodrživi povratak isključivo u područje fantazije dovodi do duhovne uneravnoteženosti. Po učenju današnje psihologije, neuroze nastaju tamo gdje se "stavovi i životni ciljevi jednog individuumu" stavljaju izvan spektra njegovih

⁵³ Usp. M. WELKER, *Lo Spirito di Dio*, 219.

⁵⁴ Usp. ISTI, *Nav. dj.*, 242.

psihičkih i fizičkih mogućnosti.⁵⁵ Zbog svega toga željeti od čovjeka učiniti bestjelesno biće, pretvoriti ga u čisti duh, to bi značilo tražiti od njega nemoguće i na taj način pretvarati ga u neurotično biće. Osim toga, takav odgojni postupak bio bi u izravnoj protivnosti s Božjim stvarateljskim planom, jer je Bog čovjeka stvorio kao duh i tijelo, kao duševno-tjelesno biće.

Duh Božji nije sila koja nagriža život u tijelu, koja ga rastače, priječi i deformira. On je radije snaga koja oslobađa život u tijelu od vlasti grijeha, od razornog egoizma. Djelujući tako, Duh dovodi život u tijelu do "uskrsnuća tijela" i do udioništva na "vječnom životu" (Gal 6,8). Naime, oni koje vodi Duh postižu slobodu koja omogućuje slobodu za druge što i nas same usrećuje. To stanje je potpuno protivno neurotičnim deformacijama koje su svojstvene za "ja" zatvoren u samoga sebe. Kratko rečeno, život vođen Duhom i određen za uskrsnuće postaje sjeme koje sa svoje strane proizvodi život (usp. 1Kor 15,42 sl).

Djelovanje Duha ne dovodi do bijega iz svijeta, nego do pobjede svijeta, spasavajući i obnavljajući život. Duh Sveti proizvodi uskrsnuće tijela i sudioništvo na životu vječnom, a time obnovu i preobrazbu onoga što je prolazno (usp. 1Kor 15,49 sl). Zahvaljujući toj snazi stvaralačkog i životvornog Duha, kraljevstvo Božje se uspostavlja u sadašnjem svijetu. Imajući sve to u vidu, moguće je shvatiti katkad vrlo oštra suprotstavljanja između "Duha" i "svijeta", između "duha svijeta" i "Duha Božjega". Tendencija posvemašnjeg bijega iz svijeta, averzija prema tijelu i prema životu, zavist i gorčina koje ona rađa, izobličeni odnos sa svim oblicima radosti življenja, posebno s osjetilima, nisu kriteriji poznavanja Duha Božjega, otvaranja njegovu djelovanju i razlučivanja duhova. Pismo nas uči da smo mi snagom Duha Božjega oslobođeni, da bismo sa svoje strane bili osloboditelji. U stvari, oni koji su prožeti Duhom Svetim znaju nametnuti granice vlastitim slobodama, stvoriti prostore drugima, raditi u korist razvoja drugih, žrtvovati se za druge. Na taj način, i u tu svrhu, obdareni su neizmjernim energijama i šire svuda unaokolo ljubav i pouzdanje. Njima je objavljeno otajstvo predanog služenja i slobodnog samoograničenja, i novi život koji iz njega izvire. Ti ljudi postaju svjedoci "Duha koji daje život" (1Kor 15,45), trajno nas upućuju na osobu Raspetoga i Uskrsloga. Kratko rečeno, Duh želi djelovati u tjelesnom životu, prolaznom, zemaljskom, u njemu i po njemu, i baš na taj način želi posvjedočiti slavu Božju i objaviti sile života vječnoga. Na taj se način dokida dihotomija između Duha i svijeta, između Duha i tijela.

Paradoksalno je, ali istinito, da je jedna od najupečatljivijih značajki ovoga našeg uživalačkog i potrošničkog svijeta dosada. Iskustvo nam pokazuje da se izmišljanjem i lansiranjem novih načina potrošništva i uživanja ta dosada ne odstranjuje nego se još više produbljava i povećava. Čini se da je jedini pravi lijek protiv te neugodne bolesti modernoga svijeta Duh Sveti. U stvari, svaka životna dosada je krik za Duhom. Vjerojatno je to želio naglasiti Šimun, Novi teolog (949.-1022.) kad u svojoj molitvi naziva Duha Svetoga "vječna radost",

⁵⁵ Usp. J. WOLPE, *Čl. Neurose*, u: LPS, II/2 (1976), 646 sl.

“svjetlo nezalazno”, “vječna milina”, “beskrajna moja naslada”, “svjetlo bez večeri i sunce bez zalaza”.⁵⁶

3 DUH SVETI I KRIZNE SITUACIJE

Pažljivom čitatelju Biblije odmah upada u oči da Duh Božji stupa na scenu posebno u kriznim situacijama svijeta, Božjega naroda, Crkve i pojedinih vjernika. Ovdje navodimo samo nekoliko momenata koji to nepobitno potvrđuju.

U prvoj velikoj krizi svijet se našao nakon *prapočetnog stvaranja*. U tom stadiju svijet se nalazio u kaotičnom stanju (*tohu vabohu*): još nije bilo uobličениh pojedinačnih stvorenja, potpuno je nedostajalo svjetlo i u tom svijetu još nije bilo nikakva života. Nije slučajno da u toj situaciji na scenu stupa Duh Božji. U drugom retku Biblije o njemu čitamo: “I Duh Božji (*ruah 'elohim*) lebdio je nad vodama” (Post 1,2). Iz cjelokupnog konteksta jasno proizlazi da se tu Duh Božji pojavljuje kao stvaralačka i životvorna sila Božja: njegovom snagom kaos je pretvoren u kozmos, stvoren je čudesni svijet pojedinačnih stvorenja, u svijet je uvedeno svjetlo, u beživotnu materiju utisnuta je najvažnija kvaliteta stvorenoga svijeta - život. Dakle, ta prva velika kriza svijeta prevladana je aktivnošću stvaralačkog i životvornog Božjeg Duha.

Druga velika kriza, o kojoj nam govori biblijska prapovijest, jest *opći potop* (Post 7-8). I u tom kontekstu govori se o *ruahu*. Naime, kad je Bog želio prekinuti tu veliku kataklizmu ljudskoga roda,⁵⁷ pokrenuo je snažan vjetar (*ruah*) nad zemljom, da isuši vode i ponovno zemlju učini nastanjivom (Post 8,1). Zanimljivo je da radosnu vijest o prestanku te Božje kazne nad čovječanstvom obznanjuje golubica (*jonah*) (Post 8,11), biće koje u židovskom i biblijskom mentalitetu postaje simbol Duha Božjega. Uvažavajući tu simboliku, sv. Petar Krizolog ovako tumači silazak Duha Svetoga na Isusa i na vode Jordana prigodom njegova krštenja: “Danas je Duh Sveti u liku golubice lebdio nad vodama. Kao što je nekoć u vrijeme Noino golubica javila da je došao kraj potopu, tako je i ova navijestila da prestaje brodolom svijeta.”⁵⁸

Prema svjedočanstvu Biblije, i izabrani narod se na svom *povijesnom hodu* suočavao s velikim iskušenjima. Prolazio je kroz teške krize kad se radilo o njegovu biti ili ne biti. U tim i takvim situacijama uvijek iznova stupa na scenu Duh Božji koji osposobljuje pripadnike tog naroda da prebrode tu krizu i da iz nje iziđu obnovljeni i osnaženi. Prva takva kriza bilo je višestoljetno robovanje u Egiptu. Neprijateljski stav faraonâ i njihovih sunarodnjaka prema pripadnicima izabranog naroda, prijetio je potpunim zatorom Izraelaca. Jaka faraonova vojska (kola i konjanici), Crveno more, bespuća pustinje, snažni i dobro organizirani narodi, bili su nepremostiva zapreka u ostvarivanju sna o oslobođenju.

⁵⁶ Navedeno prema: A. SCHNEIDER, *Na putovima Duha Svetoga*, 205-208.

⁵⁷ Stravičnost tih događaja biblijski pisac sažima u ovoj rečenici: “Sve što u svojim nosnicama imaše dah života (*nišmat-ruah hajjim*) - sve što bijaše na kopnu - izgibe” (Post 7,22).

⁵⁸ Iz *Govorâ* sv. Petra Krizologa, biskupa, u: ČAS., I, 405.

Nesposobnost da svojim vlastitim snagama i umijećem ostvari to djelo, Mojsije izrijeком priznaje Bogu kad kaže: "Tko sam ja da se uputim faraonu ... i izvedem Izraelce iz Egipta!" (Izl 3,11). Ali, ono što je čovjeku nemoguće, Bogu je moguće. Stoga, da bi osokolio Mojsija da prihvati poziv osloboditelja, Bog mu obećaje: "Ja ću biti s tobom" (Izl 3,12). Dakle, da bi Mojsije mogao ostvariti svoje poslanje osloboditelja izraelskog naroda, bila mu je potrebna Božja pomoć odnosno asistencija Duha Božjega. U stvari, Božje "biti s tobom" (*imah*), "biti s nama" (*im-anu-el*), ostvaruje se posredstvom Duha Božjega, u Duhu. Takvo shvaćanje i tumačenje izrijeком je potvrđeno u Tritoizaijinu povijesnom psalmu (Iz 63,7-19). U prvom dijelu tog psalma prorok slavi ljubav Jahvinu, njegova slavna djela, veliku njegovu dobrotu koju je tijekom povijesti iskazao domu Izraelovu; zahvaljuje mu za mnogobrojna izbavljenja u svim njihovim tjeskobama (rr. 7-9). Ali, sa žaljenjem mora konstatirati da je njegov narod, odmetnuvši se od Boga, "ožalostio sveti Duh njegov (*ruah kodšo*)" (r. 10),⁵⁹ i tako udaljio Boga iz svoje sredine lišavajući sebe spasiteljske Božje moći. Iskusiivši svu tragediju Božje odsutnosti i odsutnosti njegove zaštite, narod se tada spominjao davnih dana i sluge njegova Mojsija pitajući se: "Gdje je onaj koji udahnu u njega Duh svoj sveti (*ruah kodšo*)?" (r. 11), i koji je tako "Mojsijevu desnicu vodio veličanstveno svojom mišicom, koji vodu pred njima razdvoji i steče sebi ime vječno" (r. 12).

Dakle, da bi Mojsije mogao ostvariti svoje osloboditeljsko poslanje, Bog "je udahnuo u njega Duh svoj sveti". Značajno je u tom pogledu da Tritoizaija to svoje razmišljanje zaključuje tvrdnjom da "da ih je Duh Jahvin (*ruah Jahve*) vodio počivalištu" (r. 14). Na taj način se Duh Božji ovdje izrijeком poistovjećuje s ognjenim oblakom koji je vodio Izraela prema mjestu njegova počivališta.⁶⁰ Samo pod njegovim vodstvom Izraelci su mogli prevladati sve zasjede pustinje i otpore narodâ koji su im se ispriječili na putu prema slobodi. Tim povijesnim psalmom Tritoizaija svojim sunarodnjacima želi reći ovo: Ako je Duh Božji s nama, onda nitko i ništa u svijetu neće nad nama iznijeti pobjedu, jer se Bog s nama združio i mi smo snažni njegovom snagom.

Kad su Izraelci, nakon četrdeset godina pustinjske nesigurnosti, jednom ušli u Obećanu zemlju, ponovno iskrsavaju novi nerješivi problemi. Snažni i dobro organizirani narodi koje su oni zatekli u Palestini onemogućavaju im da se njihov san o slobodi potpuno ostvari. Pred tim narodima Izraelci se osjećaju bespomoćni, svjesni su da ih vojno ne mogu pobijediti. U toj novoj kriznoj situaciji izabranog naroda Duh Božji silazi na određene ljude (suce) koji imaju posebnu zadaću. Taj silazak se najčešće uvodi obrascem: "Duh Jahvin (*ruah Jahve*) siđe na ..." Tu izjavu susrećemo u vezi s Otnielom (Suci 3,10), Gideonom (6,34), Jiftahom (11,29), Samsonom (13,25: "I Jahvin duh bijaše s njim") i

⁵⁹ U toj svezi *ruah* dolazi još u Iz 63,11 i u Ps 51 (*ruah kodšeha*).

⁶⁰ Opširnije o svemu tome, vidi: I. FISCHER, *Wo ist Jahwe? Das Volksklagelied Jes 63,7-64,11 als Ausdruck des Ringens um eine gebrochene Beziehung* (SBB), Stuttgart 1989.

Šaulom (1Sam 11,6).⁶¹ Na taj način oni bivaju osposobljeni za silna djela, tj. da spase izraelski narod u kriznim situacijama. Dakle, Duh Božji podiže suce Izraelove. Daje im snagu i mudrost, nadahnjuje ih, po njima oslobađa narod od neprijatelja. Osim toga, on preobražava te ljude. Samuel Šaulu najavljuje: "Tada će na te sići duh Jahvin ... i promijenit ćeš se u drugog čovjeka" (1Sam 10,6).⁶² I doista, ti priprosti i neuki seljački sinovi prožeti Duhom Božjim iznenada su stubokom bili izmijenjeni. Nisu samo postali sposobni izvršiti izvanredna djela hrabrosti i snage već su i obdareni novom osobnošću, osposobljeni da izvrše određenu ulogu i ispune određeno poslanje: izbaviti svoj narod. Dakle, njihovom desnicom i njihovim umom Duh Božji nastavlja veličanstveno razdoblje izlaska.

Povijest izabranog naroda pokazuje da Duh Božji stupa na scenu posebno onda kad sve ono što je bilo čvrsto, utvrđeno i sigurno, u jednom povijesnom trenutku biva stavljeno u pitanje, a to se događa posebno u trenucima sužanjstva jednog naroda. Razumljivo je, stoga, da je u Starom zavjetu bila posebno kriza *babilonskog sužanjstva* (6. st. pr. Krista) koja je potakla da se ponovno uvede u igru Duh Božji sa svojim aktivnostima. Kad govorimo o tom vremenu, onda proroka Ezekielu treba staviti u središte. On neosporno spada u to vrijeme i vrlo često upotrebljava pojam *ruah*. Preciznije, u njegovoj knjizi taj pojam susrećemo 52 puta.⁶³ U tom periodu sužanjstva, u kojem prevladavahu očaj i nedostatak perspektiva, prorok Ezekiel najavljuje kako će božanski ruah omogućiti nov život i novu nadu. U svojem viđenju doline pune suhих kostiju (Ez 37,1-14) on govori o ruahu koji na najrazličitije načine - kao vjetar,⁶⁴ kao snaga, kao osobni Duh Jahvin - budi novi život, otvara nove perspektive. U tom veličanstvenom viđenju ruah se pokazuje kao stvaralačka i životvorna sila Božja, odrediv i iskusiv samo u svojim učincima: kao sila koja uskršava zamrli život, vraća novu radost življenja, novi zanos i odvažnost. U jednu riječ, kadar je probuditi na novi život i potpuno isušene kosti. Na taj način prorok želi razbuditi nadu u obeznađenom narodu.⁶⁵ Dakle, Duh je tu nosilac nade. Diže nas upravo u stradanjima i iskustvima vlastitih grijeha. Ezekiel tom snažnom prisposodobom želi naglasiti da nijedno stanje naroda i pojedinca nije nepopravljivo, samo uz uvjet da posjedujemo Duha Božjega. Po njemu je uskrsnuće obeznađenog naroda na novi život nade djelo Duha, jednako kao i stvaranje novoga srca (Ez 11,19; 18,31; 36,27; usp. Ps 51,12).

⁶¹ I za vrača Bileama se kaže: "Na nj siđe Duh Božji (*ruah 'elohim*)" (Br 24,2) s namjerom da ga osposobi izreći proročanstvo.

⁶² Taj duh Jahvin nije vezan na službu i ne djeluje tijekom cijeloga života, nego samo za određeno vrijeme. Duh može i nestati (može ga se izgubiti), kao što je bio slučaj kod Šaula.

⁶³ Da pojam *ruah* u tog proroka ima središnju funkciju, već dugo je prepoznato i priznato /Usp. npr. *Excursus 3, ruah*, u: W.ZIMMERLI, *Ezechiel* (BK XII, 1-2), Neukirchen, 1979, 1262-1265/.

⁶⁴ Preobrazujuća i regeneratorska snaga vjetra posvjedočena je u svjetskoj literaturi. Ta misao dolazi do izražaja i u našega Tina Ujevića. Pjesnik tako zaziva vjetar (buru) kao spasonosnog regeneratora svoga bića: "Duni mojom dušom, Veliki Sjevere! / daj mi vrati dječje zanose i basne, / i izbriši čemer grijeha i nevjere, / s moje duše koja mlijeko Boga sasne. / Duni mojom dušom, Veliki Sjevere!" (Tin Ujević, *Vjetru*).

⁶⁵ Usp. SCHÜNGEL-STRAUMANN, *Il volto femminile di Dio*, u: *Concilium* 2(1995),145.

I novi narod Božji u Novom zavjetu, na samom svom početku, suočio se s velikom krizom. Nakon Isusove sramotne smrti na križu, njegovi učenici su se razbjegli i izgubili svaku nadu. To njihovo duševno stanje lijepo je izraženo u izjavi dvojice učenika na putu u Emaus nepoznatom Suputniku, gdje čitamo: "A mi se nadasmo da je on onaj koji ima otkupiti Izraela" (Lk 24,21). Tu duboku duhovnu depresiju i beznade u koje su zapali nakon tog tragičnog događaja, učenici će prebroditi snagom Duha Svetoga. Istina, oni će već u susretu s uskrsnim Isusom doživjeti prvu pravu radost, ali će tek Duh Sveti do vrhunca razviti tu radost i učiniti je neuništivom. Dakle, tek oboružani Duhom Svetim, kršćani će moći postati neustrašivi svjedoci za Isusa i njegovu stvar. Značajno je u tom pogledu da uskrsli Krist nalaže svojim učenicima: "Ostanite u gradu dok se ne obučete u Silu (*dunamin*) odozgor" (Lk 24,49). Na drugom mjestu taj isti uskrsli Krist tu "Silu odozgor" poistovjećuje s "Obećanjem Oca" odnosno s Duhom Svetim kad kaže: "Primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sići na vas i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje" (Dj 1,8). I doista, nakon Duhova kršćani - unatoč svim zabranama i prijetnjama - govore o Isusu, svjedoče njegovo uskrsnuće i to nezadrživo i oduševljeno. "Za takvo svjedočenje obdario je Duh Sveti kršćane svojstvom što ga Novi zavjet naziva 'parresia', što znači 'smjelost', 'sloboda', 'otvorenost', 'hrabrost', 'radost', 'oduševljenje' ... Oboružani Duhom Svetim govore smjelo, slobodno, otvoreno."⁶⁶ Dakle, samo obdarena karizmama Duha Crkva je kadra svjedočiti i uvjeriti svijet; snagom tog istog Duha s lakoćom će prevladati sve moguće krize koje joj se ispriječe na njezinu povijesnom hodu.

Nakon sumarnog prikaza nekoliko kriznih situacija kroz koje je prolazio Božji narod Staroga i Novoga zavjeta i uloge Duha Božjega u tim situacijama, donosimo kratak *sažetak rezultata*. Kako vidimo, Izrael je u svojoj povijesti uvijek iznova iskusivao djelovanje Duha Božjega. To se posebno događalo u kriznim i bezizlaznim situacijama kroz koje je taj narod prolazio. U svim tim situacijama Duh Božji pokazuje se kao sila koja - na izravan ili neizravan način - uvodi radikalni zaokret u povijesno zbivanje pojedinca ili cijeloga naroda. Pomoću Duha vodi Bog svoj narod: podiže za svoj narod junake, vođe, proroke. Božjem Duhu stoje otvorene neslućene mogućnosti djelovanja. Duhovni ljudi, ljudi ispunjeni Duhom, puni su odvažnosti, nade i neuništivog optimizma. Tako Duh čini da - posredstvom čovjeka na kojega je sišao - Izrael iziđe iz situacije ropstva, nesigurnosti, straha. U situaciji bespomoćnosti i bezizlaznosti, nositelj Duha ili, točnije, Bog preko njega čini da se ponovno rodi u narodu odvažnost i sposobnost za inicijativu. U jednu riječ, silaskom Duha rađa se nova zajednica, nastaje potpuno nova situacija. Dakle, već najstarija iskustva Duha Božjega su

⁶⁶ A. SCHNEIDER, *Na putovima Duha Svetoga* (FTI), Zagreb, 1991, 89. - I Ćiril Aleksandrijski naglašava da Duh Sveti preobražava u drugu sliku one u kojima stanuje. On je kršćane od kukavičke strašljivosti učinio "da budu duhom snažni i srčani. Znamo vrlo dobro kako su učenici bili plašljivi, pa ih je Duh ojačao, te su nadvladali sva progonstva i svim srcem ostali vjerni Kristovoj ljubavi" (Iz *Izlaganja o Ivanovu evanđelju*, svetoga Ćirila Aleksandrijskoga, biskupa, u: ČAS., II, 720).

iskustva kako se događa novi početak: to su iskustva oslobođenja iz ropstva, iskustva oprostjenja grijeha, rehabilitacije zgaženog i potlačenog i obnove životnih snaga. "Nema sumnje da su ta iskustva bliža trećem članku vjerovanja nego bezbrojne koncepcije Duha metafizičkog i spekulativnog karaktera koje je izradila teologija tijekom vjekova."⁶⁷ Ne samo da Duh Božji donosi spasenje u beznadnim situacijama nego podržava i štiti u situacijama trajne opasnosti i nevolje. Već tu Duh djeluje kao 'Bodritelj', kao sila koja daje narodu snagu da ostane uspravan u nevolji, da rezistira. Drugim riječima, Duh Božji nas u tim situacijama osposobljava da se nadamo protiv svake nade, da vjerujemo da Bogu ništa nije nemoguće odnosno da je on kadar promijeniti svaku situaciju.

Što sve Duh Božji može učiniti, najbolje pokazuje prispodoba o suhim kostima (Ez 37,1-14). Stoga se u sljedećoj točki želimo malo detaljnije pozabaviti tim znamenitim Ezekielovim tekstom.

3.1. *Suhe kosti ponovno oživljuju (Ez 37,1-14)*

Nema sumnje da je žarišno mjesto za Ezekielovu teologiju Duha (*ruah*) upravo čudesna prispodoba o suhim kostima koje ponovno oživljuju. Taj relativno kratki ulomak sadrži gotovo petinu svih pojavljivanja Duha u tog proroka. Preciznije, taj važni termin (*ruah*) susrećemo u našem ulomku deset puta.

Jedinstvo tog teksta je opće prihvaćeno.⁶⁸ To viđenje o ponovnom oživljenju mrtvih kostiju daje se razgledati na dva dijela: samo viđenje (rr. 1-10) i njegovo tumačenje (rr. 11-14). Oba dijela su tijesno povezana: viđenje bez božanskog tumačenja ostalo bi neshvatljivo, a tumačenje bez viđenja visjelo bi u zraku. Redak 11. služi kao poveznica time što uvodi tumačenje "u obliku diskusije."⁶⁹

Tumačenje ulomka počinje od r. 11b koji izražava raspoloženje naroda i time jasno iznosi na vidjelo političku situaciju: "Evo, oni vele: 'Usahnuše nam kosti i propade nam nada, pogibosmo!'"⁷⁰ Dakle, položaj naroda u izgnanstvu je rezignacija, beznade, stanje bez ikakve perspektive koje se još samo sa smrću može usporediti. Dolina s mrtvim kostima je prava slika za to stanje. Mora se stoga taj tekst u svakom slučaju datirati iza razorenja Jeruzalema 586/87. pr. Krista jer prije toga bilo bi neshvatljivo jedno tako posvemašnje beznade.

⁶⁷ M. WELKER, *Lo Spirito di Dio*, 68.

⁶⁸ Usp. W. ZIMMERLI, *Ezechiel*, 885 sl. Pokašaj CHRISTOPHA BARTHA (*Ezechiel 37 als Einheit. Beiträge zur alttestamentlichen Theologie*, u: Festschrift W. Zimmerli, Göttingen, 1977, 39-52) da vidi čitavo poglavlje, koje sadrži još i ulomak 37,15-28, kao jedinstvo, odbijen je. Istina, oba se teksta uglavljaju pomoću teme 'jedinstvo i obnova Izraela'. Ipak taj drugi dio teksta ima potpuno drugu predodžbu o tom jedinstvu: riječ je prije svega o ponovnom ujedinjenju Sjevera i Juga. Osim toga, u drugom dijelu nedostaje pojam *ruah* koji u rr. 1-14 igra tako središnju ulogu.

⁶⁹ Tako W. ZIMMERLI, *Ezechiel*, 888. Usp. također F. L. HOSSFELD, *Untersuchungen zur Komposition und Theologie des Ezechielbuches*, Würzburg, 1983, 341-344.

⁷⁰ Kao grana koja je odsječena od stabla i stoga mora usahnuti, tako se osjeća Izrael u Izgnanstvu.

Da se izbjegnu kriva shvaćanja, mora se prije svakog pojedinačnog tumačenja biti na čistu da se ovdje ne radi o vjeri u uskrsnuće. Nije riječ o individualnom uskrsnuću od mrtvih; to u 6. st. pr. Krista još nije na vidiku. Stari zavjet je vrlo dugo bio bez jedne takve izričite nade u uskrsnuće⁷¹. Radije se ovdje jednom plastičnom slikom objavljuje kako je Izrael kao cjelina u babilonskom sužanjstvu bio beznadno mrtav. Međutim, prorok je duboko osvjedočen da snagom Božjega Duha njegov narod može ponovno uskrsnuti na novi život. Riječ je dakle uvijek o izraelskom narodu kao narodu.

3.2. Viđenje doline pune suhих kostiju (Ez 37,1-10)

U prvom retku proroku se pokazuje stravičan prizor: "I spusti se na me ruka Jahvina, i Jahve me u duhu (*ruah*) izvede i postavi usred doline pune kostiju." Kako vidimo, tu se spominje "ruka Jahvina" i "ruah Jahvin". Lys drži da se "rukou" označuje Božja akcija nad čovjekom, a "duhom" njegovo djelovanje u čovjeku.⁷² Prorok mora mrtve kosti u dolini ne samo pogledati nego biva dodatno kroz njih proveden: "Provede me kroz njih, svuda oko njih, i gle, bijaše ih u dolini veoma mnogo, i bijahu sasvim suhe!" (r. 2). Očito je da te precizacije imaju za cilj da vidjelac njihov veliki broj i njihovu posvemašnju beživotnost iskusi stvarno i na plastičan način. Posebno zadnji dio rečenice iznosi jasno na vidjelo bezizglednost, apsolutnu odsutnost svakog života u njima. Nakon tih konstatacija čovjeku ne ostaje drugo doli vjerovati: tu se život zauvijek i nepovratno ugasio.⁷³

Nakon početnog uvida, prorok čuje gdje mu Bog postavlja iznenađujuće pitanje: "Sine čovječji, mogu li ove kosti oživjeti?" (r. 3). Nema sumnje da to Jahvino pitanje odražava pitanje koje je često bilo na jeziku izgnanika. Na to pitanje prorok odgovara oprezno: "Jahve Gospode, to samo ti znaš!" (r. 3). Njegov je odgovor spojiv s bezizglednom situacijom i s bezgraničnom snagom božanske moći. Dakle, taj odgovor može izražavati jedan "ne", ali i držati otvorenom posljednju mogućnost koja se ne da definirati, tj. da Jahve, gospodar nad životom i smrću, još raspolaže sredstvima u koja čovjek ne može imati izravnog uvida. Čak ni smrt ne stavlja granice očitovanju njegove moći (usp. 1Kor 17,17 sl; 2 Kor 4,31 sl; 1 Sam 2,6). Bogu ništa nije nemoguće!

Reci 4-6 donose Jahvin nalog proroku: "Prorokuj ovim kostima i reci im: O suhe kosti, čujte riječ Jahvinu! Ovako govori Jahve Gospod ovim kostima: Evo, duh (*ruah*) ću svoj udahnuti u vas, i oživjet ćete! Žilama ću vas ispreplesti, mesom obložiti, kožom vas obaviti i duh svoj udahnuti u vas, i oživjet ćete - i

⁷¹ U jednom svom napisu Ernst Haag želi dokazati, i to s pravom, da "Ez 37 u svakom slučaju sadrži odlučne momente koji su bili odlučni za razvoj starozavjetne vjere u uskrsnuće mrtvih." /E. HAAG, *Ez 37. und der Glaube an die Auferstehung der Toten*, U: *Trierer Theologische Zeitschrift* 82(1973), 78-92, ovdje 79.

⁷² D. LYS, *Ruach. Le souffle dans l' Ancien Testament* (Etudes d'histoire et de Philosophie Religieuses 56), Paris, 1962, 133.

⁷³ Usp. W. EICHRODT, *Ezekiel* (Old Testament Library), London, 1970, 507.

znat ćete da sam ja Jahve!” Prorok spremno prihvaća taj nalog i izvršava ga. Snagom njegova proročkog ministerija proces oživljavanja mrtvih kostiju otpočinje: “I dok sam prorokovao, nastade šuškanje i pomicanje, i kosti se stadoše pribirati ... Po njima narasle žile i meso; kožom se presvukoše, ali duha još ne bijaše u njima” (rr. 7-8). Moguće je da autor na taj način sugerira da će prorokovanje povratka iz izgnanstva na izvjesan način pomoći ostvarenju tog čina. Ali, Ezekiel istodobno naglašava da, uza sav trud i napor proroka, do oživljenja naroda neće niti može doći bez učešća Duha Božjega. Stoga naš prorok dobiva dodatni nalog koji glasi: “Prorokuj duhu (*ruah*), sine čovječji, prorokuj i reci: Ovako govori Jahve Gospod: ‘Od sva četiri vjetra (*ruhot*)⁷⁴ dođi, duše (*ruah*), i duhni u ova trupla da ožive!’ I stadoh prorokovati kao što mi zapovjedi, i duh (*ruah*) uđe u njih, i oživješe i stadoše na noge - vojska vrlo, vrlo velika” (rr. 9-10). Dakle, prorok dobiva nalog da svojom riječju zazove Duha Božjega, od sva četiri vjetra, da dođe u svoj svojoj sili da natopi beživotne kosti i da ih tako probudi na život. U pozadini svega toga se nalazi ideja Duha života. Duh se tu zamišlja kao biće jedne vrste nevidljivog fluida koji prožima čitavi živi svijet. Neprestanim izlivanjem tog Duha života od Boga održava se život u stvorenom svijetu. Ako Bog povuče taj svoj Duh od njega, stvorenje izdahnuje, gubi dah života (Ps 104,29-30; Post 6,3; 7,15.22; Br 16,22; 27,16; Job 10,12; 12,10, itd.). To je ista ona životna sila koja je proroka uvijek iznova dizala iz bespomoćnosti i osposobljavala ga da izvrši Božje naloge (usp. Ez 2,2; 3,12; 11,1.4). Naime, svaki put kad je prorok osjetio da mu vlastite ljudske snage nisu dostatne, stupa na scenu taj stvarateljski i životvorni Božji Duh koji ga osposobljava za slušanje i djelovanje.

Duh Božji očituje se ovdje kao dinamička i životvorna sila koja stavlja u pokret, koja mrtvo ponovno oživljuje. Očito je da se ovdje taj proces oživljavanja oblikuje po uzoru na Post 2,7, mjesto iz jahvističkog izvješća o stvaranju koje je sastavljaču sigurno bilo poznato. Kao i u Post 2 događa se oživljenje tek na kraju, nakon što je najprije jedno još beživotno tijelo oblikovano i naknadno provideno životnim dahom. Iako Post 2 ne koristi pojam *ruah*, nego *nišmat hajjim* (životni dah), ipak je predodžba analogna. Cilj, koji Post 2,7 izražava izričajem “tako postane čovjek (*adam*) živa duša (*nefeš hajjah*)”, u Ez 37,6 izražava se riječima “i oživjet ćete (*hjh*)”. Iz tog paraleliziranja jasno proizlazi da Ezekiel tu misli na novo stvaranje koje je isto tako posvemašnje i obuhvatno kao i stvaranje na početku. Dakle *ruah* koji čovjeka oživljuje, stoji ovdje u kontekstu stvaranja. I taj tekst još jednom potvrđuje da *ruah* (duh) pripada kao tehnički termin jeziku stvaranja.

U ovom ulomku također izlazi na vidjelo tijesna povezanost između životvornog Božjeg Duha i djelovanja proroka. Prorok je suradnik koji se na izričitu zapovijed Božju obraća Duhu (*ruah*), da taj mrtve ponovo oživi. U r. 10 pokazuje se djelotvornost te u punomoći izrečene proročke riječi. Duh (*ruah*)

⁷⁴ Okretanje proroka prema svim stranama svijeta treba vjerojatno naglasiti da *ruah* nije uhvatljiv, da nije utvrdiv, da je neproračunljiv (usp. Iv 3,8: “Ne znaš odakle dolazi ni kamo ide”).

silazi stvarno u mrtve kosti, i oživljava ih (*hajah*). Nema sumnje da se na taj način želi naglasiti važnost, snaga i sila proročke riječi, proročkog ministerija.⁷⁵ Kao da nam prorok želi reći da je čovjekova suradnja s Bogom, konkretno proročki angažman, *conditio sine qua non* da se dogodi to čudo ponovnog oživljavanja naroda koji je izgubio svaku nadu. U tu svrhu Bog traži od proroka da se u njegovo ime suoči s beznadnom situacijom svoga naroda. Dakle, prorok je aktivni čimbenik u tom procesu. Preko njegove službe događa se preobrazba situacije. On prorokuje, naviješta riječ Božju. Čak i kad se čini da se narod potpuno odmetnuo i da je propao, on mora nastaviti učiti i opominjati kao prije. On ne smije napustiti svoje poslanje jer se čini da nema nade za uspjeh. Njegova vjernost i ustrajnost može osloboditi sile koje su kadre donijeti novi život narodu. I doista, samo zato jer je Ezekiel vjerno vršio svoje poslanje, obnova naroda bila je moguća. Iako opunomoćena Jahvina riječ kroz usta proroka dovodi Duh (ruah), ipak oživljenje se događa samo pomoću stvaralačke i životvorne sile Duha Božjega: Dok je prorok prorokovao, kosti su se pribirale, Duh je ušao u trupla i ona su postala velika živa vojska. Tako se ne da utvrditi ni nadređenost ni podređenost između Duha i riječi nego radije nešto kao upotpunjenje.

Da je s Bogom i njegovim stvarateljskim i životvornim Duhom moguće iz smrti učiniti život, to je bitna i važna poruka ovog ulomka. Tim osvjedočenjem trebamo stalno biti prožeti i nošeni i kao pojedinci i kao zajednice. Jedino na taj način biti ćemo kadri ostati uspravni u životnim borbama i tjeskobama.⁷⁶

3.3. Tumačenje viđenja (Ez 37,11-14)

Sam Bog izrijeком poistovjećuje mrtve kosti iz viđenja s domom Izraelovim: "Te kosti - to je sav dom Izraelov" (r. 11a). Iz konteksta jasno proizlazi da je tu riječ o židovskom narodu koji se nalazi u babilonskom sužanjstvu. Dakle, suhe kosti simboliziraju Izraelce u izgnanstvu. Tu nije riječ o mrtvim Izraelcima koji bi trebali uskrsnuti i uzeti udjela u dovršenju spasenja. Stoga to proroštvo ne uključuje vjeru u opće uskrsnuće mrtvih (usp. Iz 26,19; Dn 12,1-3). Naprotiv, to je proroštvo nade koje naviješta uskrsnuće obeznađenog naroda. Još preciznije, to se proroštvo odnosi na uskrsnuće zajednice Izraela, tj. na njegov povratak u Palestinu. Svojim sunarodnjacima u izgnanstvu koji su izgubili svaku nadu, prorok obećava da će iskusiti oslobođenje.⁷⁷ Dolina mrtvih kostiju postaje mjesto gdje Jahve trijumfira nad smrću i služi kao dojmljiv simbol, kao paradigma.

Tumačenje viđenja počinje očajničkom izjavom u r. 11b koja je kolala u narodu: "Evo, oni vele: 'Usahnuše nam kosti i propade nam nada, pogibosmo!'" Državne i religiozne ustanove koje su se izgrađivale stoljećima već su se ustalile. Sve je to funkcioniralo poput sata. Izraelci su promatrali Jeruzalem koji je bio

⁷⁵ Usp. F. L. HOSSFELD, *Untersuchungen*, 382.

⁷⁶ Usp. H. G. MAY-E: L. ALLEN, *Ezekiel*, u: *The Interpreter's Bible*, volume VI (Abingdon press), New York-Nashville, 1965, 267.

⁷⁷ Usp. W. EICHRODT, *Ezekiel*, 509.

njihovo nacionalno i religiozno središte kao posljednje jamstvo njihova nadživljenja kao naroda. To je gotovo postalo dogmom. Stoga, kad je Jeruzalem jednom pao a Hram bio zbrisan s lica zemlje, oni su se našli u beznađu, imali su osjećaj da su zauvijek i nepovratno predani smrti. Upravo to i takvo duševno stanje dobro oslikava slika mrtvih kostiju. Tom se slikom opisuje razrušenje životne snage koju označuje *ruah*. Ako Ezekiel opisuje obrat nevolje kao novo oživljenje osušenih kostiju, on prevodi *ruah* na novu razinu značenja: životna snaga koja se vraća postaje analogna stvaranju čovjeka za životni dah koji budi mrtve i oživljuje ih.⁷⁸

S jednim utemeljujućim "zato" - radi beznadnosti položaja - od proroka se ponovno traži da prorokuje. Preko njega Bog poručuje izgnanicima: "Ja ću otvoriti vaše grobove, izvesti vas iz vaših grobova, narode moj, i odvesti vas u zemlju Izraelovu! I znat ćete da sam ja Jahve, kad otvorim grobove vaše i kad vas izvedem iz vaših grobova, moj narode!" (rr. 12-13). Tu se uvodi i treća slika: iza osušenih kostiju i ubijenih dolazi usporedba s grobovima. Uvođenje nove slike ne govori protiv autentičnosti teksta, jer se prorok inače voli služiti različitim slikama i pojmovima. U sva tri slučaja varira u tri različite slike jedna jedina izjava: narod u izgnanstvu je beznadno mrtav. Tu, gdje je nevolja najveća i nikakva nada više ne postoji, može samo još stvaralački i životvorni Božji Duh (usp. Post 2,7; Ps 104,29-30) stvoriti život i novi početak. Slikovito rečeno, samo on može isušene kosti opet oživjeti i one koji su u grobovima ponovno vratiti u život. Stoga, da bi potkrijepio ta svoja obećanja, Bog na kraju dodaje: "I Duh svoj (*ruhi*) udahnut ću u vas da oživite, i dovest ću vas u vašu zemlju, i znat ćete da ja, Jahve, govorim i činim" (r.14). Sasvim je razumljivo da se u izgnanstvu Duh Božji pretežito shvaća u smislu snage, koja oživljuje i stavlja u pokret, što je slučaj i u ovom našem tekstu. Tim snažnim izjavama želi se naglasiti da nijedno stanje naroda i pojedinca nije nepopravljivo, samo uz uvjet da posjedujemo Duha Božjega. Dakle, Duh se tu prikazuje kao izvor i uporište nepresušne i nerazrušive nade.

Ovdje se obećava novi Izlazak i novo zaposjedanje zemlje Izraelove i na temelju toga nova spoznaja Jahve. Na taj način prorok pokazuje da je tu posrijedi nešto daleko više od obične nacionalne obnove. Očito je da je čitav događaj koji se opisuje u tom tumačenju nošen od Duha (*ruah*) koji se ovdje prvi put pojavljuje sa sufiksom prvoga lica (*ruhi* : moj Duh). Značajno je u tom smislu da *ruah* u ovom zaglavnom retku (r. 14) stoji kao osnovni uvjet za oživljenje,⁷⁹ za novi izlazak i za novu spoznaju Boga. Drugim riječima, on je uvjet mogućnosti za sljedeće izjave spasenja i oslobođenja. Na taj način čitavo tumačenje Ez 37,1-

⁷⁸ Usp. ALBERTZ/ WESTERMANN, *ruah*, u: THAT, II, 726-753, ovdje 737.

⁷⁹ Kao i inače čini se također i ovdje da je *biti mrtav* prije slikovito uprizorenje sadašnje nevolje a *ponovno uskrsnuće* slika za nadu u povratak kući iz izgnanstva. "Ali katkad oštrina slikanja je takva da se jedva može izbjeći pitanje: ne krije li se iza toga nešto više? Tako se u Ez 37 odgovor na pitanje o uskrsnuću prethodno samo naznačuje" (TENGGSTRÖM, *ruah*, u: Botterweck-Ringgren, TWAT, VII, 385-425, ovdje 410).

14 stoji i pada sa značenjem *ruaha* u r. 14. Na Duhu Jahvinu počivaju sva spasonosna obećanja ulomka.

Precizno tumačenje značenja *ruah* u r. 14 zahtijeva da navedemo i druga mjesta u Ezekielu, gdje je riječ o jednom novom ruahu ili od Boga danom daru, prije svega Ez 36,16 sl. To i druga mjesta treba ispitati, da bismo dobili jasnu sliku o Ezekielovu shvaćanju Duha Božjega.

Najbliža terminološka paralela na Ez 37,14 bez ikakve je sumnje Ez 36,27 gdje Bog preko proroka govori o "svojem Duhu" koji omogućuje novi stav prema Božjim zapovijedima. Tu čitamo: "Duh svoj (*ruhi*) udahnut ću u vas da hodite po mojim zakonima i da čuvate i vršite moje naredbe." U nastavku se kao plodovi dara Božjega Duha navode stanovanje u Zemlji, držanje zapovijedi, intimnost s Bogom (Ez 36,28). Ovdje se međutim to preporođenje snagom Duha Božjega ne izražava slikom uskrsnuća mrtvih nego slikom očišćenja. Značajno je u tom pogledu da su te tvrdnje u Ez 36,26-27 uokvirene sljedećim izjavama: "Poškropit ću vas vodom čistom da se očistite. Očistit ću vas od svih vaših nečistoća i od svih kumira vaših" (Ez 36,25); i: "Izbavit ću vas od svih vaših nečistoća" (Ez 36,29; usp. također 36,33).

Ovdje je važno upozoriti da se dar Duha u Ez 36,26-27 izvodi u dvije bitno različite varijacije. U r. 26 "novi duh" (*ruah hadaša*) stoji paralelno prema "novo srce" (*lev hadaš*). Bog je onaj koji daje taj novi duh i odstranjuje iz nas potpuno otvrdnulo srce: "Dat ću vam novo srce, nov duh udahnut ću u vas! Izvadit ću iz tijela vašega srce kameno i dat ću vam srce od mesa" (Ez 36,26). Treba ipak priznati da ta tvrdnja ostaje u antropološkoj domeni. Tu *ruah* i *lev* stoje u sinonimnom paralelizmu i ne smiju se teološki preinterpretirati. Taj antropološki formuliran r. 26 gotovo se doslovce podudara s Ez 11,19 gdje čitamo: "I ja ću im dati novo srce i nov ću duh udahnuti u njih: iščupat ću iz njih njihovo kameno srce i stavit ću u njih srce od mesa." I kontekst i cilj tih izjava su slični: obećaje se povratak u Zemlju a plod je "novoga duha" hodanje u zakonima i naredbama Jahvinim (11,20).

Ta antropološki strukturirana obećanja "novog srca" i "novog duha"⁸⁰ bitno su različita od Ez 36,27 i 37,14 gdje se obećava Duh Jahvin (*ruhi* : moj Duh). S jedne strane, Duh (*ruah*) tu nije paralelan sa "srce" (*lev*) a nedostaje i riječ "nov". To nije novi duh koji treba nadomjestiti jedan stari pokvareni nego Jahvin Duh, nešto kvalitativno posve drukčije. U priključku na Ez 36,27 i 37,14 postaje razumljivo i posljednje mjesto s ruahom u Ezekielu koje dosada još nismo obrađivali. Ez 39,29 preuzima sintagmu "moj Duh" od tih navedenih mjesta i paralelizira je s "lice svoje". "I nikad više neću kriti lica svoga (*panaj*) od njih jer ću Duh svoj (*ruhi*) izliti na dom Izraelov - riječ je Jahvina." To je također snažna riječ utjehe. Dakle, termin "svoj Duh" (*ruhi*) u izravnom Božjem govoru ima naglašeno teološko značenje. Glagol "izliti" (*šapak*) za ruah pripada jeziku koji iza izgnanstva sve više uzima maha. Odatle vodi izravan put do izjava Joel 3,1 sl

⁸⁰ Taj "novi duh" može čovjek čak sam svojim etičkim naporom stvoriti, kako Ezekiel kaže: "Odbacite od sebe sva nedjela koja ste činili i načinite sebi novo srce i nov duh (*ruah hadaša*)."

(usp. također Iz 32,15; 44,3; 59,21; Hag 2,5), što se onda nastavlja i u Novom zavjetu.

Što Ezekiel tom učestalom i mnogostrukom uporabom pojma *ruah* želi postići? Čini li on to, možda, da Božji Duh jasno izdvoji od ljudskog duha? Ili želi upravo i kod ljudskog duha naglasiti da je i taj dar Jahvin, da je potpuno i posvema ovisan od Božjega Duha? Da čovjeku životni dah može obećati i dati samo Bog, za Ezekiela je to neupitno. Unatoč tome sadrži *ruah* sa sufiksom prve osobe (*ruhi*) još jednu teološku komponentu koja na drugim mjestima nedostaje. Jahvin Duh je sila koja daleko nadilazi ono što uvjetuje fizičku životnost, i ono što čovjek etički može ostvariti sa svojim silama. Što Duh Jahvin iz Ez 37,14 omogućuje, tu je nabrojeno: život iz apsolutno smrtnog stanja, povratak u zemlju Izraelovu i potpuno novo ponašanje s intimnijom spoznajom Boga. Dakle, ta od Boga dolazeća životvorna i stvaralačka sila (*ruah*) omogućuje ljudski-duhovno-etički-religiozno novo ponašanje i otvara nove perspektive, novu životnu radost i nadu u budućnost. Ono što je u toj od naroda ponavljanoj žalopojci bilo sadržano - život bez svake perspektive (Ez 37,11b) - sada se mijenja u potpunu protivnost. Riječ je tu o novim mogućnostima čovjeka do kojih on ne bi bio u stanju doći sam od sebe. Stoga je on upućen na taj božanski *ruah*, za koji psalmist žarko i usrdno moli: "Čisto srce stvori (*bara*) mi, Bože, i duh (*ruah*) postojan obnovi u meni! Ne odbaci me od lica svojega (*milepaneha*) i svoga svetog duha (*ruah kodšeha*) ne uzmi od mene! Vрати mi radost svoga spasenja i učvrsti me duhom spremnim!" (Ps 51,12-14).⁸¹

Kako vidimo, Ez 37,1-14 ukazuje se kao jedno od najplodnijih mjesta u Bibliji za bilo koje promatranje nauka o Duhu. Duh Božji je nevidljiv i nemjerljiv. Njegov najprikladniji simbol je vjetar koji je posvuda oko nas, ali ostaje nevidljiv i neuhvatljiv. Njegovu prisutnost prepoznavamo samo iz učinaka. Isto je i s Duhom Božjim. On se ovdje pokazuje kao stvaralačka i životvorna sila Božja koja duhovno umrle Izraelce ispunja životnošću, snagom i nadom. Dakle, sve što Duh tu čini, stavlja ljude nanovo u pokret: oni oživljuju, oni se vraćaju u Zemlju i mogu započeti novo ponašanje. Drukčije rečeno, tek dar Duha Božjega omogućuje čovjeku novi život pred Bogom i s Bogom. Čovjek i Bog bivaju ponovno intimnije povezani pomoću tog Duha. On im omogućuje novu spoznaju, shvaćanje, jedan potpuno novi odnos s Bogom i time novu budućnost.⁸²

Nema sumnje da je prispodoba o suhim kostima koje ponovno oživljuju, jedan od najvažnijih djelova Ezekielove knjige. Još više, taj ulomak spada među najznamenitije u cijeloj Bibliji. To nije prazna fantazija, nego nešto što se u

⁸¹ Povezanost - i terminološka - ovoga mjesta s Ez 36,25 sl je očita. Isto tako i s nekim srodnim tekstovima u Jeremije (usp. posebno: 24,7; 31,33; 32,39). Ovdje treba svratiti pozornost na glagol *bara* (stvarati) koji susrećemo u kontekstu (Ps 51,12). To je tehnički termin jezika stvaranja. Glagol se upotrebljava samo u svezi Božjeg bespretpostavnog stvaranja. To je termin stvaranja i u Post 1. Dakle, novo srce i novi duh, za koje se tu moli, ne može si čovjek sam stvoriti, to je i djelo Božjega stvaranja.

⁸² Slični učinci izlivanja Duha Svetoga pokazuju se i na dan Duhova u Novom zavjetu. I tu se pomoću dara Duha Svetoga otvaraju nove mogućnosti i nove perspektive.

stvarnosti događa i događalo se. Tu stojimo na točki na kojoj snaga Božja, snaga Božjeg stvaralačkog i životvornog Duha stvarno prodire u povijest i daje joj novo usmjerenje.

Nakon dugogodišnjeg boravka u sužanjstvu, pripadnici židovskog naroda izgubili su svaku nadu u povratak u Obećanu Zemlju. To njihovo posvemašnje beznade i besperspektivnost u prisposobi su izraženi riječima: "Usahnuše nam kosti i propade nam nada, pogibosmo!" (Ez 37,11b). Na sreću, prorok Ezekiel ni u toj situaciji nije bio obeshrabren. Polazeći od vjere da je Jahve Bog koji oživljuje,⁸³ on ovom prisposobom želi razbuktati zamrlu nadu u ponovno uskrsnuće izraelskog naroda. Svojim sunarodnjacima jasno daje na znanje da u okolnostima u kojima se oni nalaze, jedini temelj za nadu nalazi se u nadljudskoj i čudesnoj moći njihova Boga, odnosno Božjega stvaralačkog i životvornog Duha. Upravo taj Bog nade obeshrabrenom i beznadnom židovskom narodu preko proroka poručuje: "Ja ću otvoriti vaše grobove, izvesti vas iz vaših grobova ... i odvesti vas u zemlju Izraelovu! ... I Duh svoj (*ruhi*) udahnut ću u vas da oživite, i dovest ću vas u vašu zemlju" (Ez 37,12-14).⁸⁴ Ta iznenađujuća radosna vijest, moćan je Božji odgovor na očajne žalopojke izgnanika. Dakle, ovdje imamo poruku nade za one koji su, ljudski gledajući, izgubili sve razloge za nadu. Ova prisposoba tako postaje uspješnim simbolom načina na koji svako beznadno stanje može biti nadvladano utješnim snagama božanskog obećanja i stvaralačkom i životvornom aktivnošću Duha Božjega.

Tumačenje prisposobe je jasno. Mrtve kosti su Izraelci u izgnanstvu koji su u očajnom stanju izgubili nadu u ponovno uskrsnuće Izraela. Izgnanstvo je kao grob u kojem narod leži. Prorok ih uvjerava da će Bog omogućiti, koliko god to izgledalo nevjerojatno, da se Izrael iz Babilona ponovno vrati u Palestinu.

Tko od nas nije stajao neki put kod groba svojih nada? Tko se nije suočio sa situacijom u kojoj je svaka mogućnost popravka izgledala unaprijed isključena? U takvim trenucima možemo najbolje uvidjeti važnost poruke ovoga Ezekielova ulomka. On nam govori o Bogu koji može učiniti nemoguće. U jednu riječ, poziva nas da vjerujemo da Bogu ništa nije nemoguće i osposobljava nas da se nadamo protiv svake nade. Upravo jer je riječ o presudno važnoj poruci, navjestitelj Božje riječi će se uvijek iznova na nju vraćati.

Pripadnici židovskog naroda kroz svoju dugu i tegobnu povijest bili su duboko prožeti tom nerazrušivom nadom i trajno nošeni na njezinim krilima.

⁸³ Ta vjera tvori temelj svake nade u uskrsnuće.

⁸⁴ I drugi proroci tog vremena na sličan način bodre izgnanike. Tako Deuteroizaija piše: "Ne boj se, Jakove, slugo moja, ... Jer na žednu ću zemlju vodu izliti, i po tlu sušnome potoke. Izlit ću duh svoj (*ruhi*) na tvoje potomstvo, i blagoslov na tvoja pokoljenja. Rast će kao trava pokraj izvora, kao vrbe uz vode tekućice" (Iz 44,2-4). Usporedbom "izlijevanje vode na suhu zemlju" i "potoka na suho tlo", želi se naglasiti vid plodnosti. Možda se iza tih slika krije strah koji je kolao u narodu da bi se moglo izumrijeti u izgnanstvu, da ne postoji nikakav novi život i stoga nikakva budućnost više. Da bi odagnao to malodušje i beznade, i Izaija stavlja u igru stvaralački i životvorni Duh Božji. Upravo jer će taj Duh biti izliven na izraelski narod, za njegovu se budućnost ne treba bojati.

Upravo se tu nalazi tajna njihova preživljavanja do dana današnjega. Snagom te neuništive nade prebrodili su sve povijesne kataklizme (izgnanstva, dijasporu, progone) i održali se na pozornici svijeta. Znakovito je u tom pogledu da jedna od važnih sionističkih budnica glasi: "Još nije propala naša nada - *Od lo avda tikvatenu.*"⁸⁵ Nadahnjivana i snažena tom biblijskom nadom, židovska dijaspora kroz devetnaest stoljeća (bez svoje države, bez Jeruzalema, bez Hrama) nije se umorila svake Nove godine ponavljati: "*Le šana ha baa birušalajim!*" ("Sljedeće godine u Jeruzalemu!"). Snagom te nade bili su kadri nakon devetnaest stoljeća uskrisiti svoju državu, vratiti se u Jeruzalem!

Nerazrušiva i neuništiva nada koju propovijeda ovaj Ezekielov ulomak, spada u srž biblijske poruke, tvori njezin karakteristični dio. To je najljepše i najveće što nam je Biblija dala. Propagiranje te nade na području vjere, kulture i filozofije sa strane biblijskih vjernika, bio je sigurno njihov najveći doprinos čovječanstvu.⁸⁶

Međutim, ovaj Ezekielov ulomak i Biblija općenito jasno nam stavljaju na znanje da se ta neuništiva i nerazrušiva nada može roditi i održati samo tamo gdje je prisutan i djelatan stvaralački i životvorni Božji Duh. Samo on nas može osposobiti da vjerujemo da Bogu ništa nije nemoguće i da se nadamo protiv svake nade.

---

⁸⁵ Mi Hrvati u jednoj budnici pjevamo: "Još Hrvatska ni propala, dok mi živimo!"

⁸⁶ Znakovito je u tom pogledu da neki istaknuti pripadnici židovskog naroda, kao što je npr. Ernst Bloch, čak i onda kada su izgubili vjeru u Boga nisu se mogli ni htjeli odreći te najdragocjenije biblijske baštine - nade. Čitava Blochova filozofija usredotočena je oko "principa nade" (Prinzip-Hoffnung).

Zaključne misli

Duh Božji se pokazuje kao stvaralačka i životvorna sila Božja; on ljude čini dinamičnima, stavlja ih u pokret; nadahnjuje ih, prosvjetljuje, potiče na djelovanje; budi i podržava u njima nepresušni zanos. U određenim povijesnim trenucima Duh Božji obdaruje svojom božanskom snagom pojedine ljude da izvrše određene Božje planove. On proširuje prostor, vodi iz tjesnoće u širinu, oslobađa. Intervenira posebno u kriznim situacijama, kako pojedinca tako i cijeloga Božjega naroda. Očituje svoju osloboditeljsku i spasiteljsku silu, raspiruje u nama zanos i nerazrušivu nadu. Po njemu se u nas prelijeva božanski neugasivi entuzijazam i nerazrušivi optimizam. Taj njegov zahvat analogan je stvaranju na početku: to je čin novog stvaranja koji omogućuje da ljudi žive, daje im novu inicijativu i otvara nove životne perspektive. Duh Sveti je prisposodiv licu Božjemu koje se s ljubavlju okreće prema ljudima da mogu stvarno živjeti a ne samo vegetirati.

Ako se Bog u Isusu Kristu očitovao kao Bog za nas, u Duhu se očituje kao Bog u nama. Taj Bog koji živi u nama kao istinska beskonačnost za čovjeka, po riječima Pisma zove se Duh Sveti. On je ispunjenje svih bezdanih ponora našega bića. On je pravi dar i zalag vječnoga života. On je život u nama po kojem smo nadišli smrt. On je sreća bez granica koja isušuje potoke naših suza. On je nutarnji Bog, svetost srca, nepresušni zanos, snaga koja je čudesno još tu kad nas izdaju naša domišljatost i naša snaga. On je vječna mladost u očajnoj senilnosti našega vremena i naših srdaca. On je smijeh koji se već tiho oglašuje iza našeg plača. On je pouzdanje koje nosi, on je sloboda, on je poletno blaženstvo naše duše. To su raspoznajni znakovi njegove prisutnosti u našem životu i životu Božjega naroda. Mi smo, stoga, uistinu i bez pretjerivanja ljudi beskrajnih mogućnosti, neizmjernih širina!

Dakle, u dubinama duše ne borave samo demoni tame i zla, pohlepe i mržnje, tu ne protječu samo podzemne vode gorčine, tu nije samo ponor skepse što sve usmrćuje. Tu je još dublje od svega i još jače od svega Duh Sveti. Svojim darovima, kao svježim dahom, Duh raspiruje i podržava vatru vjere, nade i ljubavi. Stoga, za čovjeka nema niti može biti veće tragedije nego odbiti dar Duha Svetoga, žalostiti ga (Iz 63,10), pružiti mu otpor, blokirati njegovo djelovanje. To je neoprostiv grijeh za čovjeka!⁸⁷

⁸⁷ Iz svega što je ovdje rečeno o Duhu i njegovu djelovanju izranja svjetlo koje nam barem malo može olakšati shvaćanje teško razumljivog Isusova logiona o "grijehu protiv Duha Svetoga", koji je neoprostiv (Mk 3,28-30 par). Posredstvom Duha Svetoga Bog čovjeku nudi život i budućnost. Ako čovjek odbija taj dar, on sam sebe kažnjava isključujući se iz kruga života.

M.

Al

d'a
l. l
vita
nuc
Dic
cris
(pa

Riassunto

ALCUNI CAMPI IMPORTANTI D'AZIONE DELLO SPIRITO DI DIO NELLA BIBBIA

Marjan Vugdelija

In questo saggio l'autore fa ricerche sui campi più importanti d'azione dello Spirito di Dio nella Bibbia. Lo studio è diviso in sei punti: 1. La forza creatrice di Dio (*Spiritus creator*); 2. Fonte e mantentore della vita (*Spiritus vivificator*); 3. La forza rinnovatrice del mondo: fa tutto nuovo; 4. Spirito "Difensore" e "Consolatore" (*Paraclete*); 5. La forza di Dio liberatrice e d'integrazione; 6. Lo Spirito di Dio e le situazioni di crisi. Questo ultimo punto è dettagliatamente esemplificato su Ez 37,1-14 (parabola sulle ossa aride).